

זאת היתה

ד

•

•

•

שבת דברים-חזון תשע"ט

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב **יצחק גינזבורג** שליט"א

גַּל עֵינַי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ

אני החרבתי
את בית המקדש?!

10

"דאגה בלב איש" 03
נקודה מעובדת

הדרכים להבאת הגאולה 04
שיעור אנגלית חלק א

מנגנוני ההגנה של הנפש 08
שיעור אנגלית חלק ב

היחוד ב"ואלה הדברים" 17
שיעור בפרוש אוה"ח

הילולת החוזה מלובלין 24
ביאורים בדברי החוזה

הסיפור החסידי 37
החוזה מלובלין

מענות ותשובות 39
תשובות הרב לשואלים

האקדמיה התורנית 41
אובייקטיביות סובייקטיביות וטכנולוגיה

רמז בפרשה 44
מתמטיקה בפרשת השבוע

המדור *אלידים* 45
בית הבחירה

פרקי אבות 29
פרק ג משנה ג

מעין גנים 30
מצם לצום

ארבע מהפכות 33
ההיתר הופך למצוה

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל קוראינו היקרים, לפניכם גליון ואביטה לשבת פרשת דברים-חזון מלא בכל טוב, דברי תורה וחסידות לכל המשפחה. שימו לב שהמדורים **נקודה מעובדת והאקדמיה התורנית**, חזרו אלינו אחרי חופשה בשבוע שעבר. **השבוע בגליון:**

נפתח עם **נקודה מעובדת** משיעור "דאגה בלב איש", העוסקת בהתמודדות עם דאגות שליליות ובהכוונת הדאגה לאפיקים חיוביים. ומשם לשני חלקי השיעור: בחלק הראשון – **הדרכים להבאת הגאולה** – נלמד על שלש הדרכים להבאת הגאולה בימי בין המצרים והקבלתן בעבודה לתיקון שלשת העולמות התחתונים, בריאה-יצירה-עשיה. בחלקו השני של השיעור – **תיקון מנגנוני ההגנה של הנפש** – נושא שנפתח בגליון השבוע הקודם, מרחיב הרב על שלשת מנגנוני ההגנה, **הכחשה-השלכה-הדחקה**, על שרשיהם בנפש, על דרך תיקונם ועל הקשר לשלשת השבועות. בשיעור השלישי בחוברת – **היחוד ב"ואלה הדברים"** – שיעור טרי בפירוש אוה"ח על פרשת דברים, מלמד ומבאר הרב את חמשת פירושו של אור החיים על תחילת הפרשה. השיעור החותם את חלק השיעורים **לכבוד הילולת החוזה מלובלין** החלה בשבת זו, תשעה באב, מתבארים כמה ווארטים מדברי החוזה, **על עבודת התפילה, העבודה המשולשת לאור הפסוק "טוב ויחיל דומם" ועוד.**

בפרקי אבות נלמד על משנה ג' בפרק ג', **"שלשה שאכלו על שלחן אחד..."** – על דברי תורה על שלחן האוכל וברור ניצוצות המאכל. **במעין גנים** לשבת חזון נקרא על היחס בין קבלת הארז"ל לקבלת הרמ"ק, **על שני פירושי המילה צמצום** ועל הקשר לימי הצומות. **בארבע מהפכות** נמשיך גם השבוע עם **המהפכה הראשונה** ונראה איך **ההיתר הופך להיות מצוה**. בסיפור החסידי נקרא על בעל ההילולא של ט' באב – **החוזה מלובלין** – ועל לימוד המוסר שלו לחסידיו. **במענות ותשובות** נקרא על חגית הולדת בן לבני נח, פרשיות תפילין בירושה, ילד שחושב שהוא ילדה ועוד. **באקדמיה התורנית** נלמד על שילוב האובייקטיביות והסובייקטיביות במדע והולדת הטכנולוגיה. **בפינת הרמז** נלמד על רמזי הפסוק "ה' אלקי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם". ואחרון חביב, **מדור לילדים** בו יסביר לנו רזי השבוע על משמעות שמו של בית המקדש – **בית הבחירה**.

שבת שלום ומבורך וגאולה שלימה,

המערכת

לקבלת השיעורים במייל ולהצטרפות לצוות המפיצים: itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל | **עיצוב:** דעה צלף | **מערכת:** הרב יוסי פלאי, בעז יעקבי ואיתאל גלעדי

דאגה בלב איש

לחלוק עמי את משא הדאגה. פירוש נוסף של חז"ל, "סיחנה מדעתו", הוא היסח הדעת חיובי ('הדחקה משנית', אחרי שהדבר השלילי הגיע למודע), תוך התרכזות בדברים אחרים (כפי שהמליץ הרבי מליובאוויטש באין-ספור אגרות לאנשים שחלקו עמו את דאגותיהם).

אכן, חשוב לזכור כי ישנה דאגה חיובית (עליה נאמר "אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו") - ה"דאגה בלב איש" (358) מדוע **משיח** (358) לא בא? היכולת להתמודד עם משא של אשמה מאפשרת לקחת אחריות על כך שהמשיח לא בא ובית המקדש עדיין לא נבנה, ולעסוק באופן חיובי בתיקון הרע שבשלשת העולמות על ידי שלשה 'מסלולים' לגאולה:

המשיח אמר לבעל שם טוב שיבוא "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" - לימוד והפצת פנימיות התורה נועדו ליצור תמונת עולם אמתית של המציאות, ובכך לתקן את האשליית-ההכחשות של עולם הבריאה.

תיקון שנאת חנם, בעטיה חרב הבית, הוא על ידי אהבת חנם - תיקון הרגשות של עולם היצירה (תוך התמודדות עם ההשלכה, כאשר שנאת חנם מולידה דמיון שהזולת הוא-הוא השונא אותי).

"אין ישראל נגאלין אלא בתשובה" - התשובה כפשוטה, תוך הכרה בטעויות, חרטה ווידי עליהן, היא התיקון של עולם העשיה, "המעשה הוא העיקר" בעזיבת החטא והליכה בדרך נכונה.

הפסיכולוגיה המודרנית מתארת שלשה מנגנוני הגנה עיקריים באמצעותם מתגוננת אישיות חלשה מפני דאגות והתמודדות אמתית עם סיבותיהן - הכחשה, השלכה, הדחקה. שלשת המנגנונים מכוונים כנגד שלשת העולמות התחתונים, בהם יש מציאות של רע:

הכחשה היא פגם עולם הבריאה (עולם השכל) - תפיסת מציאות משובשת. השלכה היא פגם עולם היצירה (עולם הרגש) - השלכת רגשותי השליליים (כולל אשמה ובושה) על הזולת. הדחקה היא דחיקת הרע לתוך הלא-מודע מתוך חוסר יכולת לשאת את עוצמת הרע במציאות, בעולם העשיה. רק המשכת אור מעולם האצילות - בו מורגשת נוכחות ה' ורחמיו הרבים - מאפשרת התמודדות אמתית עם הרע, הודאה על האמת ווידי על החטאים שגרמו לו.

והנה, שלשת פירושי פסוק היסוד של תורת הנפש היהודית - "דאגה בלב איש יִשְׁחנה ודבר טוב ישמחנה" - מציעים אלטרנטיבה מתוקנת לשלשת מנגנוני ההגנה: פשט הפסוק, "ישחנה" במובן של ישפילנה, הוא זיכוי הדאגה - הכחשה מודעת של הדאגה ועוצמתה (תוך שאיפה לפרשנות חיובית של המציאות - "ודבר טוב ישמחנה").

פירוש חז"ל "ישחנה לאחרים" הוא תיקון של ההשלכה - במקום להשליך על הזולת את הרגשות השליליים, מומלץ לשתף את הרגש השלילי עם חבר אוהב או יועץ אוהב, שיסכים

הדרכים להבאת הגאולה

קיצור מהלך השיעור

כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו – כאילו החרבו! בשלש השבועות עלינו להכיר ש"מפני חטאינו גלינו מארצנו" ולהתמקד בעבודת התיקון הנדרשת מאתנו. **פרק א** משורטטות שלש דרכי עבודה להבאת הגאולה – הפצת המעינות, אהבת חנם ועשיית תשובה. **פרק ב** מקביל את שלש הדרכים לתיקון שלש העולמות התחתונים – בריאה-יצירה-עשיה – תיקון השכל על ידי לימוד פנימיות התורה, תיקון הרגש באהבת חנם ותיקון המעשה בתשובה. [נעיר שנושא תיקון שלש העולמות בעבודה הפנימית ממשיך גם בשיעור הבא בחוברת – הדברים נאמרו ברצף אחד, וחולקו כדי להקל על הקוראים לתפוס כל נושא בשלמותו בפני עצמו].

נבנה [בית המקדש] בימיו כאילו החרבו". בדרך כלל מצטטים "כאילו נחרב בימיו", אבל הלשון המקורי הוא "כאילו החרבו" – כאילו אותו דור (שהמקדש לא נבנה בימיו) החרב את המקדש, באופן פעיל (לא "נחרב" באופן סביל). לפעמים לא כתוב רק "כל דור" אלא "כל מי שבית המקדש לא נבנה בדורו כאילו החרבו" – אחריות אישית על כל פרט שהמקדש לא נבנה בימיו, כאילו הוא החרב את המקדש. זו אמירה מאד חזקה, שהיא התובנה השייכת לימים האלו.

אהבת חנם

נחזור לביטוי הראשון שהזכרנו – "מפני חטאינו גלינו מארצנו". מהם החטאים? חז"ל אומרים¹ שהחטא הראשי בעקבותיו נחרב בית שני הוא שנאת חנם – שנאה בין אנשים ללא סבה. תיקון שנאת חנם הוא היפוכה הגמור – התשובה שתביא משיח היא אהבת חנם. אהבה שאין לה כל סבה, אהבה ללא תנאי, מתקנת את

א. שלש דרכים לתיקון החורבן אשמת החורבן

אחר צהרים טובים לכולם. אנחנו באמצע שלש השבועות, בהם צריך להקדיש את עצמנו להתבוננות איך עלינו להיות מעורבים בהבאת המשיח והגאולה. אומרים בתפלה "ומפני חטאינו גלינו מארצנו"². כלומר, אנחנו אחראים על המצב העצוב של הגלות.

המקדש לא בנוי, הגאולה לא באה, כל העולם במצב לא מתוקן ויש צער וסבל בעולם כולו. השאלה הראשונה היא – 'את מי להאשים?'. זהו הנושא שלנו היום³ – 'מי אשם?'. התשובה צריכה להיות 'אני אשם' – צריך לקחת אחריות על חטאינו ועל המצב שנוצר. לקיחת האשמה היא התבוננות לשלש השבועות. יש מאמר חז"ל מפורסם – "כל דור שאינו

נרשם ע"י איתאל גלעד. לא מוגה. שיעור אנגלית, כ"ה תמוז ע"ט – כפ"ח.

א תפלת מוסף לשלשה רגלים.

ב בעיקר בחלקו השני של השיעור (הנדפס בפני עצמו בהמשך הגליון).

ג ראה גם מאמר "מי אשם?" בספר קומי אורי.

ד ירושלמי יומא פ"א ה"א (ה, א).

ה ירושלמי שם (ד, ב); בבלי יומא ט, ב.

והרבי מביא הרבה פעמים – "סוף ישראל בסוף גלותן לעשות תשובה ומיד הן נגאלין".¹ כלומר, הגאולה תלויה רק בדבר אחד – תשובה.

תשובה דורשת חשבון נפש, היכן טעיתי על פי תורה, ותיקון עצמי. אם כל אחד יחשוב מה עשיתי לא נכון, ירגיש שטעה (הרגשה הנקראת חרטה בלב), יקבל ויבטיח לעצמו לא לעשות שוב אותו חטא ויחיה את התשובה "עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם"² – זו הדרך להביא משיח. זו תשובה בפשט, לפי ההלכה. צריך לשבת – כמו שהרבה אנשים עושים לפני ראש השנה, או כל לילה לפני השינה – לעשות חשבון נפש, יש הכותבים מה שעשו לא נכון, ולהחליט שמחר בבקר אקום ואהיה אדם חדש.

סיכום

אם כן, אמרנו שלשה דברים שצריך לעשות כדי להביא משיח ולבנות את בית המקדש: הראשון – להפיץ את אור פנימיות התורה. השני – לאהוב אחד את השני ללא תנאי. תיקון החטא בעטיו חרב בית שני הוא הדרך היחידה לבנותו מחדש. אהבה של כולם אינה חשבון נפש – האם לא התפללתי היום בזמן הנכון לפי שו"ע, או אפילו דברים יותר דקים שלא עשיתי כראוי.

השלישי – לפי נגלה, בפשט, צריך לעשות תשובה. המשמעות הראשונה והפשוטה של תשובה היא אישית – תשובה על חטאינו והחלטה להתנהג טוב. אנחנו מדברים³ גם על 'תשובה ציבורית' – לעשות חשבון נפש על המצב המדיני-פוליטי ולקבל החלטה ציבורית שתהיה לנו מדינה על פי עקרונות התורה.

1 הלכות תשובה פ"ז ה"ה.
2 שם פ"ב ה"ב.

3 ראה הזמן הפנימי מאמר לשבת תשובה – "תשובה לגאולה".

השנאה שאין לה סבה ותנאי. זו אמירה פשוטה על הדרך להביא את הגאולה – התחזקות באהבת ישראל ללא תנאים.

הפצת המעינות

האם יש עוד דרך מעשית להבאת הגאולה? בזהר כתוב שהגאולה תבוא "בחסד וברחמים" על ידי לימוד הזהר עצמו – רעיא מהימנא אמר לרשב"י "בהאי חבורא דילך... יפקון ביה מן גלותא בחסד וברחמים".⁴ 1500 שנה אחר כך, באופן עמוק יותר, ענה המשיח לשאלת הבעל שם טוב "אימתי קאתי מר?": "לכשיפוצו מעינותיך חוצה", הפצה עד חוצה שאין חוצה הימנו. לרשב"י נאמר שכדי להביא את המשיח בחסד וברחמים צריך ללמד את חכמת הזהר, ולבעש"ט המשיח אמר זאת עוד יותר פשוט וברור, כתנאי – אבוא רק כאשר נשמת התורה הפנימית תופץ החוצה לכולם. זהו הדבר השני. אצל הרבה אנשים, במיוחד חסידים, הדבר הראשון שעולה לראש כששואלים מה צריך לעשות כדי להביא משיח הוא "יפוצו מעינותיך חוצה". בחטאינו חרב בית המקדש, וצריך בימים אלה לעשות ככל שביכולתנו להפיץ חסידות בעולם. אצל אנשים אחרים הדבר הראשון שעולה בראש – גם טוב מאד ונכון מאד – הוא שעלינו לאהוב את כולם. שני הדברים אינם זהים, אבל יש ביניהם יחס – פנימיות התורה מלמדת אותנו כיצד לאהוב את הזולת אהבה ללא תנאי. בכל אופן, אהבת חנם אין פירושה ללכת וללמד חסידות – היא משהו אחר.

תשובה

יש גם תשובה שלישית, בחלק הנגלה שבתורה, לשאלה 'מה עלינו לעשות כדי להביא משיח?': הרמב"ם אומר בפשטות –

1 זהר ח"ג קכד, ב.

ב. תיקון עולמות ביי"ע תיקון העולמות התחתונים

כתוב שבפני רשב"י בית המקדש לא נחרב³ – יש מודעות בה בית המקדש קיים. נשאלת השאלה – האם הוא צם בת"ב? הרי בעיניו בית המקדש לא נחרב! אם היה תלוי רק בו – לא היה עלי לצום. אבל הוא חלק מהעם, הוא מתאבל על מודעות העם ביחס לחורבן. הוא חיבר את ספר הזהר כדי להפוך את המודעות שלנו ביחס למציאות – להגיע למבט אחר על המציאות.

תיקון עולם הבריאה הוא הפצת פנימיות התורה, כדי לתקן את ראית המציאות שלנו – שנראה אותה כפי שה' רואה, כפי שרשב"י ושאר הצדיקים רואים. איך צדיקים רואים את המציאות? הם רואים את המציאות שלעינינו, את השלחן, אבל רואים הכל כלבוש של ה', כך מבואר בתניא⁴. יש לקב"ה מלתחה יחודית, והוא גם מחליף את בגדיו כל פעם – "פושט צורה ולובש צורה" – אבל הכל בגדים שלו. הצדיק חש תמיד שהכל בגדים של ה'. לפעמים מצליחים להסיט קצת את הלבוש ולראות את ה' ישירות. זו הגאולה – "עין בעין יראו בשוב הוי' ציון"⁵, "לא יכנף עוד מוריי"⁶. כך יהיה לעתיד לבוא, אבל היום כל אחד מאתנו – לא רק צדיק גמור – צריך לראות את כל המציאות, כל מה שקורה, כל מה שחווים, כלבוש וביטוי של ה'. איך זוכים לכך? לשם כך לומדים ומלמדים חסידות.

ללמוד לקרוא את המציאות

יש עוד דרך לתאר את היחס בין ראית המציאות לבין אשליה שבעולם הבריאה – ידע מול בורות. עולם הבריאה הוא עולם של תורה, ואם אדם הוא בור או עם-הארץ ("אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד"⁷) הוא חי באשליה.

בין שלשת הדברים שהזכרנו יש יחס פנימי – הם מקבילים לשלשת העולמות התחתונים בקבלה, אותם עלינו לתקן. בניגוד לעולם האצילות, שהוא עולם של מודעות אלקית טהורה, בשלשת העולמות התחתונים יש מודעות עצמית. לכן, בעוד שבעולם האצילות "לא יגרך רע"⁸, בכל אחד משלשת העולמות התחתונים יש רע. ככל שיוודים יותר רע ופחות טוב⁹ – עולם הבריאה רובו טוב ומיעוטו רע, עולם היצירה חצי טוב וחציו רע ועולם העשייה מיעוטו טוב ורובו רע. בכל עולם צריך לתקן את הרע, לשם כך אנחנו כאן.

את עולם האצילות ה' תקן בתחלת הבריאה, ועלינו מוטל לתקן את שלשת העולמות התחתונים – בריאה-יצירה-עשייה, שבתרגום פשוט הם שכל-רגש-מעשה. צריך לתקן את השכל, את הרגשות ואת המעשים. מאד ברור שאלה שלשת הדברים שאמרנו קודם:

תיקון הבריאה –

הסתכלות נכונה על המציאות

העליון בשלשת העולמות הללו הוא עולם הבריאה-השכל, שרובו טוב ומיעוטו רע. זהו עולם של תפיסת המציאות – הטוב שבו הוא ראית מציאות נכונה והרע, חיים באשליה. ברור שכדי להביא משיח עלינו לשנות את תודעתנו, את תפיסות העולם שלנו. הרבי אמר שעלינו לפקוח עינים ולראות משיח – זהו שינוי תודעתי מוחלט. איך עושים אותו? איך משנים את דפוסי ההכרה שלנו? תכלית לימוד פנימיות התורה – החסידות והזהר – היא ראית המציאות בעינים פנימיות.

יב פלח הרימון שמות עמ' ז (בשם אדה"ז).

יג פרקים מב-מג.

יד ישעיה נב, ח.

טו שם ל, כ.

טז אבות פ"ב מ"ה.

י תהלים ה, א.

יא ע"ח הקדמה לשמ"ג (ציור עולמות אבי"ע).

שלעתיד לבוא הוא האב הראשי, לו נאמר "אתה אבינו"^{כב} – אוהב יותר מאשר את יעקב^{כז}). היחס לשני האחים מזכיר סיטואציה של חצי-חצי, חמשים אחוז חמשים אחוז – חמשים אחוז מה'רגש' של ה', 'האנרגיה הרגשית' שלו, היא אהבת יעקב, וחמשים אחוז נוספים הם שנאת עשו. בכל אופן, שנאה היא תכונה שלילית (דחיה) ואהבה היא תכונה חיובית (קירוב).
 תיקון עולם היצירה הוא תיקון הרגש, ששני צדדיו הם אהבה ושנאה ותיקונו הוא אהבה אמיתית ללא תנאי. כדי להביא משיח עלינו להתעצם עם האהבה עד שהיא תהיה מוחלטת וללא תנאים – אהבת ישראל חנם.

תיקון העשיה – תשובה מעשית

מה עם עולם העשיה, העולם הנמוך ביותר? כתוב "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"^{כח} – "אף הפסיק הענין"^{כט}, מפריד את עולם העשיה מהעולמות שמעליו. כתוב שיש מסך, פרסה, בין עולמות ההכרה והרגש לעולם העשיה. לתיקון עולם העשיה שייך הדבר השלישי הנדרש מאתנו כדי להביא את המשיח – עשית תשובה. תשובה פירושה תיקון המעשים שלנו – לעשות הכל בצורה נכונה, מרגע שאנחנו קמים בבקר עד שאנחנו הולכים לישון בלילה ואפילו בשינה. המנטליות היא – כל מה שאני עושה מוטעה עלי להתחיל לעשות נכון. ולסיכום:

אצילות	עולם מתוקן (כולו טוב)
בריאה	מיעוטו רע למוד והפצת חסידות
יצירה	חציו רע אהבת חנם
עשיה	רובו רע תשובה

כג. ישעיה סג, טז. פסוק זה נדרש בגמרא שבת פט, ב על יצחק אבינו.
 כד. בראשית כה, כח.
 כה. ישעיה מג, ז.
 כו. ראה לקו"ת תחלת פרשת בלק.

דעת היא הכרה והבנה.

אפשר לתאר זאת כדיעת קרוא וכתוב לעומת אי ידיעת קרוא וכתוב: אמרנו שהעולם הוא לבוש, אבל אפשר גם לומר שהעולם הוא טקסט^ל, הוא ספר. יש שיודעים לקרוא את הטקסט של המציאות ואחרים אינם יודעים לקרוא אותו. כשלא יודעים לקרוא את הטקסט חיים באשליה. פנימיות התורה מלמדת כיצד לפענח את הטקסט של המציאות, להפוך אותו לידוע ולחשוף את תמונת המציאות האמתית – מה באמת יש כאן ומה באמת קורה כאן. זהו תיקון עולם הבריאה.

תיקון היצירה – אהבה ללא תנאי

עולם היצירה הוא עולם הרגש. הרבה פעמים בחסידות^מ מוסברים הרגשות הבסיסיים כאהבה ויראה, אבל לפעמים בחסידות^נ כתוב שהם אהבה ושנאה – או שאתה אוהב או שאתה שונא. בעולם היצירה "חציו טוב וחציו רע", אם אהבה היא טובה ושנאה היא רעה – חציו אהבה וחציו שנאה.

אמנם, לא כל שנאה היא רעה. אף ששנאה נראית כרגש הכי שלילי כתוב "אהבי הוי' שנוא רע"^{כו}. אדמו"ר הזקן מגדיר בתניא^{כז} צדיק גמור כאחד שאוהב את ה' לחלוטין ושונא את הרע לחלוטין. הוא בוחן את הצדיק לפי שנאתו לרע ולפי אהבתו לה'. ה' עצמו אומר "הלא אח עשו ליעקב ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי"^{כח} (יש להעיר שאת אותו עשו שה' שונא, יצחק אבינו –

יז. וראה לקו"ת מטות (פב, ג) ובכ"ד.

יח. ראה תניא פ"ד: "המדדות שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן וכו'". ובכ"מ.

יט. ראה לקו"ת מטות א, א; ואתחנן ז, א ובכ"ד (וראה הזמן הפנימי מאמר לשבת זכור ופורים – "שנאת הרע").

כ. תהלים צז, י.

כא. תניא פ"י.

כב. מלאכי א, ב.

תיקון מנגנוני ההגנה של הנפש

קיצור מהלך השיעור

בשיעור יסודי – שאפשר להגדירו כ'שיעור ראשון בתורת הנפש' – התייחס הרב למה שהפסיכולוגיה מכנה מנגנוני ההגנה של הנפש. הנושא, שנפתח בשיעור שפורסם בגליון הקודם, מקבל כאן את מקומו הראוי לו ביתר הרחבה:

פרק א מונה את שלשת המנגנונים הראשיים – הכחשה, השלכה והדחקה – שכולם סוגי הכחשה, המתייחסים למציאות של רע (פנימי או חיצוני) שקשה לאדם להתמודד עמו. שלשת המנגנונים – שבאופן פשוט נובעים מחולשה או חולי של הנפש – מכוונים כנגד העולמות בריאה-יצירה-עשייה וחוסר יכולת להתמודד עם הרע שבהם. התמודדות אמיתית תלויה בהרגשת נוכחות ה' – זו המודעות של עולם האצילות, עולם נטול-רע, וממנו ניתן להמשיך כח של הודאה על האמת ויודי על הרע גם לעולמות התחתונים. התיקון הזה שייך במיוחד לשלשת השבועות, בהם מתמודדים עם 'אשמת החורבן' ומתקנים אותה ב-**כב** אותיות הוידי להן מכוונים ב-**כב** ימי בין המיצרים (ומתקנים את אותיות האלף-בית שנפגמו, כפי שרואים במגלת איכה).

פרק ב ממחיש כיצד שלשת פירושי פסוק היסוד של רפואת הנפש בתורה – "דאגה בלב איש" – הם תיקון לשלשת מנגנוני ההגנה: השפלת-דיכוי הדאגה היא תיקון ההכחשה; שיתוף הזולת בדאגה הוא תיקון ההשלכה; והסחת הדעת היא תיקון ההדחקה.

פרק ג פותח בהקבלת שלשת עמודי המוסר של מיכה – "עשות משפט, אהבת חסד, והצנע לכת עם אלהיך" – לתיקון שלשת העולמות התחתונים, וממשיך להסבר אודות הופעה מתוקנת של מנגנוני ההגנה (תוך הבחנה בשיבוש של עולם הפסיכולוגיה החילונית, ההופך דברים חיוביים למנגנוני הגנה על האגו).

פרק ד חותם בפסוק יסוד של הקרבת אשם – התייחסות ל"אשם תלוי" כמתייחס לרע המודחק בנפש, ובעיקר שעשועי תורה שבבחינת "ודבר טוב ישמחנה" בימי האבלות על החורבן ועבודת התיקון.

עשרה או אפילו על שלשים ואחד, אבל הכל מתחיל משלשה מנגנונים, הנקראים בלשון הפסיכולוגיה – הכחשה, השלכה והדחקה.

בעצם, גם שלשתם הם צורות שונות של אותו דבר – יש להם מכנה משותף מאד ברור, ההכחשה: המנגנון הראשון, ההכחשה הפשוטה, הוא הכחשה שמשוהו קרה. קרה משהו טראומטי שאינך יכול להתמודד עמו –

א. שלשה מנגנוני הגנה – הכחשה, השלכה, הדחקה מנגנוני ההגנה – סוגים של הכחשה

נושא עיקרי בפסיכולוגיה המודרנית הוא התייחסות האדם לרע שבו. כאשר האישיות לא מסוגלת להתמודד עם מציאות הרע שבה היא מפעילה מנגנוני הגנה. כמה מנגנוני הגנה יש בפסיכולוגיה? יש ספרים שמדברים על

משהו טרגי, חס ושלום, מישהו נהרג, משהו שאי אפשר לסבול פסיכולוגית – אז מכחישים, הוא לא קרה. השלכה היא לקחת משהו שלילי ולהשליך אותו על הזולת (כמו שאדם הראשון השליך את האשמה של האכילה מעץ הדעת על "האשה אשר נתתה עמדי") – גם זו הכחשה, לא של עצם המציאות אלא של האחריות שלי. הדחקה היא העלמת משהו מהתודעה שלי (באופן לא-מודע, אם התהליך נעשה במודע הוא נקרא 'דיכוי', וכדלקמן) – כאשר אני יכול לשאת את הסיטואציה נעשית פעולה לא מודעת של הדחקה. כמובן, גם ההדחקה היא סוג של הכחשה-התעלמות ממה שקרה. כל מנגנוני ההגנה הם בעצם של נשמה חולה, שאינה מסוגלת להתמודד, שרפואתה להיות מסוגלת להתמודד.

הכחשה והודאה – בי"ע ואצילות

כפי שכבר הוסבר לאחורונה², שלשת המנגנונים מכוונים בעצמם כנגד העולמות התחתונים, בריאה-יצירה-עשייה, שרק בהם יש מציאות של רע' עמו צריכה להתמודד הנפש: בעולם הבריאה, שרק "מיעוטו רע", קל יחסית להכחיש את הרע – לומר שאני צדיק ואין בי רע. בעולם היצירה, שחציו טוב וחציו רע, כבר אי אפשר להכחיש את הרע – אני חייב להודות שגם אני עשיתי את הרע, אבל מישהו אחר אשם, לא אני. בעולם העשייה, שרובו רע, הרע כה חמור עד שאיני יכול להתמודד איתו – לכן אני מדחיק אותו לחלוטין מהמודעות. למעלה מעולמות בי"ע קיים עולם האצילות – עולם שכולו מודעות אלקית טהורה, ללא

אצילות הודאה הוד לשון יפי
בריאה הכחשה הודאה-הכרה במציאות
יצירה השלכה הודאה-הכרה ברגשות
עשייה הדחקה וידוי על מעשים

מנגנון ההגנה "השלכה" בתורה

נרחיב לגבי מנגנון ההגנה של עולם היצירה, עולם הרגש, שנקרא בפסיכולוגיה השלכה. הזכרנו את השלכת ההאשמה של

נרשם ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. שיעור אנגלית, כ"ה תמוז ע"ט – כפ"ח.

א בראשית ג, יב.

ב התועדות ט"ו תמוז (בחלק שפורסם ב"ואביטה" מסעו).

ג ראה ע"ח שמי"ט פ"ב ובכ"ד.

ד תהלים ה, א.

ה ראה לב לדעת במאמר "פרק בעבודת ה'" (ובהרחבה יותר בשיעורים עליו באוצר הנפש ח"א).

ו משלי כח, ג.

ז ראה ספר הנפש פי"ב.

גלינו מארצנו" ו"כל דור שאינו נבנה [בית המקדש] בימיו כאילו החריבו [באופן פעיל]"^י. ההכרה ש'אני אשם' שייכת במיוחד לעולם העשייה. כמובן, צריכים לתקן גם את המודעות שלי (השכל) וגם את היחס שלי לאנשים (הרגש), אבל "כאילו החריבו" נובע מהמעשים הלא-טובים שלי. בעולם העשייה צריך לברר מי אשם ומי חף מפשע, בו אומר הדיין הראשי – "איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב"^י. זו חויה טראומטית, כמו לשאול – 'מי אשם בשואה?'. רוב האנשים, 99.99%, לא יכולים לקחת את האשמה והאחריות, לדמיין פסיכולוגית שאני מחריב את המקדש, שאני האשם. אם אני אשם-חייב – זו אחריות גדולה, מכה קשה לאגו שלי. וכאשר מטען האשמה כבד מדי, אני יכול לשאת אותו, מה אני עושה? מדחיק, שוכח אותו – מנגנון ההגנה הפסיכולוגי של עולם העשייה, כי האשמה מדי כבדה לנפש שלי.

במאמר החסידות האחרון שהרבי נתן לחסידים, לכולנו – "ואתה תצוה"^י – הוא אומר רעיון מאד חזק: שאם אפילו אדם אחד יעשה תשובה במאה אחוז יבוא המשיח^י. מה פירוש שאדם אחד יעשה תשובה שלמה? איך הוא יביא משיח? המשמעות חייבת להיות שאותו אדם יקח אחריות על כל המציאות – שהוא אשם בכל. כך מתואר המשיח עצמו בפרק נג בנביא ישעיהו. לקיחת האחריות של אדם אחד על כל הצרות במציאות מספיקה כדי להביא את המשיח. אכן, עבור כולנו לקיחת האחריות הזו היא יותר מדי – אשמה כבדה מדי לשאת.

אדם הראשון בחטאו, אבל הדוגמה הראשונה להשלכה, שמתחוללת בעולם היצירה, היא השלכת רגשות שליליים על מישהו. כאשר אני מחבב מישהו – או שונא מישהו – והמצפון שלי אומר שהשנאה לא ראויה ולא מוצדקת, אני בונה דמיון שמי שאיני מחבב שונא אותי. זו הדוגמה הבסיסית של השלכה – הקוטביות של אהבה ושנאה (ה"חציו טוב וחציו רע" של עולם היצירה).

כל הדברים האלה נמצאים בתורה. כל מנגנוני ההגנה שחשבו עליהם במאה השנים האחרונות, 'גילו את אמריקה', הם מאמרי חז"ל או פסוקים מפורשים – אפשר לכתוב ספר שלם בענין. דוגמת ההשלכה הקלאסית כל כך מפורשת, עד שהיא פסוק מפורש, בתחלת ספר דברים – בפרשה שקוראים לפני תשעה באב – המתאר את תפיסת המציאות המשובשת של עם ישראל: "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת הוי' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו"^י. מה רש"י אומר שם, בפשוטו של מקרא? "והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך". אנשים שונאים את ה', ולא מסוגלים לומר – ואפילו להיות מודעים לכך – שאנחנו שונאים את ה', ולכן אומרים שה' שונא אותנו. זו דוגמה מובהקת למה שנקרא היום 'פסיכולוגיה מודרנית' – 'מה שאתה חש בלבך כלפי אוהבך הוא מה שאתה אומר שהוא חש כלפיך'. זהו מנגנון ההגנה ששייך לעולם היצירה.

לקחת אחריות על האשמה

בשלושת שבועות האבלות על החורבן עלינו להכיר ש"אבל אשמים אנחנו"^י – "מפני חטאינו

י תפלת מוסף לשלשה רגלים.
יא ירושלמי יומא פ"א ה"א (ה, א).
יב סנהדרין פ"ג מ"ז.
יג ד"ה "ואתה תצוה" תשמ"א, יצא בקונטרס פורים קטן תשנ"ב.
יד שם פ"ט – ועיי"ש הערות 48-49 במקור הדברים.

ח דברים א, כז.
ט בראשית מב, כא. וראה ביאור א למאמר "וצדיק יסוד עולם" בספר לב לדעת.

שלשת השבועות – תיקון שלשת העולמות בוידי

מודחקים, במיוחד בעולם של "אף עשיתי" (עולם של כעס-אף ואגרסיביות ושל נאוף – כדרשת חז"ל ש"לא תנאף"^{יז} היינו "אל תהנה לאף"^{יח} – ב"אף" יש שני נחיריים, נחיר ימין כנגד הנאוף ונחיר שמאל כנגד חרון האף).

מה המלה הראשונה של הוידי? הוידי מסודר לפי אותיות האלף-בית, כי הוא מפנה את תשומת לבנו לתקן את הפגמים באותיות. הוא מתחיל מ"אשמנו" – אנחנו אשמים. כל שאר האותיות הן, יחסית, פרטי האשמה – דברים ספציפיים שעשינו לא נכון – בעוד האות הראשונה היא ההכרזה הראשית והכללית שאנחנו אשמים. זהו היום הראשון של שלשת השבועות, כאשר בכל יום מתמקדים באות אחת בוידי – "אשמנו, בגדנו וכו'" (היום אנחנו ב"חמסנו" – לחיות עם הזמן...). שוב, ההכרה הראשונה בוידי היא "אשמנו"^{יט} – תיקון ההדחקה שבעולם העשיה.

נתן שתי דוגמאות להבנת שלשת העולמות והתיקון שלהם במיוחד בשלשת השבועות, המקבילים לשלשת העולמות התחתונים אותם עלינו לתקן:

ב. התמודדות עם "דאגה בלב איש"

פירושי "דאגה בלב איש"

הדוגמה הראשונה היא נושא עיקרי בתורת הנפש, הפסיכולוגיה החסידית – פסוק שתמיד מסבירים^כ:

למה אנשים מדחקים דברים? הם

יש לנו שלשה שבועות כדי ללמוד איך להתמודד עם הרע בשלשת העולמות. כפי שהוסבר בחלקו הראשון של השיעור (שנדפס לעיל), הטעות של עולם הבריאה היא אשליה – אי-הכרה במציאות האמתית (שהיא בעצם הכחשה). הטעות של עולם היצירה היא שנאת חנם (שנאה ה'מוצדקת' על ידי השלכה – השלכת רגש השנאה שלי על הזולת). הטעות של עולם העשיה היא התנערות מאשמה – הדחקת המעשים הלא-טובים שלי, החטאים שגרמו לחורבן.

איך יודעים שהימים האלה שייכים לאשמה? בשלשת השבועות, מי"ז בתמוז עד תשעה באב, יש **כב** ימים. כל מגלת איכה, שקוראים בתשעה באב, מיוסדת על האלף-בית, והסבה – כפי שמלמדים חז"ל^{כא} – היא שחטאינו פגמו ב-**כב** האותיות. כפי שהוסבר בחלקו הראשון של השיעור, את המציאות אפשר לדמות לטקסט שמורכב מ-כב האותיות (שקריאה נכונה שלו היא תיקון המודעות של עולם הבריאה). בחטאינו אנו פוגמים באותיות של המציאות, מטשטשים אותן כך שאי אפשר לקרוא אותן. מה התיקון? אמירת וידי. בתורה החלק המעשי של תשובה הוא וידי^{כב}. למה? מה מוסיף הוידי על ההחלטה בלב שלא אחטא שוב? המשמעות העמוקה של וידי היא ההוצאה לקדמת התודעה דברים נשכחים – זכרונות מודחקים. בלי שאומר אותם בפה לעולם לא אוכל לחשוף את אותם זכרונות

יז ישעיה מג, ז.

יח שמות כ, יג; דברים ה, יז.

יט ע"פ פסיקתא רבתי פרשה כד.

כ "אשמנו" = 397, הנקודה האמצעית של "מי אשם – אני אשם", 793. 397 ו-793 הם גם היפוך ספרות, דוק.

כא ראה באורך להפוך את החשך לאור פ"ג (ובאוצר הנפש ח"א בשיעור "הפסיכואנליזה בראי החסידות").

טו סנהדרין קד, א. ראה הקדמת איכה רבה פסקה כד; ילקו"ש איכה רמז תתרב.

טז רמב"ם, הלכות תשובה פ"א ה"א. ראה שעשועים יום יום פרשת נשא יום ד ואילך; מדור "טעם מצוה" ל"ואביטה" פרשת נשא ע"ט.

ישמחנה" – אם יש לו משהו טוב לענות לי, להראות לי את המציאות בעיניים אמיתיות (שייך לעולם הבריאה), הוא משלים את התהליך ומשמח את הנפש.

שלשת הפירושים – הופעות חיוביות של מנגנוני ההגנה

כל אחד מהמנגנונים מופיע במגוון צורות – הם יכולים להופיע בצורה שלילית, אבל יכולים גם להיות מאד טובים.

הצורה הפשוטה של הכחשה היא הכחשה מציאותית – הדבר הלא טוב פשוט לא קרה. זו אשליה. כתוב^כ שבפני רשב"י בית המקדש לא חרב – זו צורה חיובית של הכחשה, החורבן מעולם לא קרה. אולי צריך לאשפז מי שחושב ככה... כשמדברים על מנגנוני ההגנה אומרים שהכחשה היא ההתחלה של התמודדות – כל התמודדות מתחילה בצורה מסוימת של הכחשה.

אם אני יכול לשתף את הדאגות שלי עם חבר טוב אמתי – זו צורה חיובית של השלכה. אני לוקח רגש שלילי שלי ונותן אותו למישהו אחר – כעת יש שני שותפים. הוא מקשיב איתי, אמפטי, ונעשה שותף ברגש השלילי שלי – כי אני לא יכול להתמודד לבדי. ברגע שמשותפים נשמה אוהבת אחרת בדאגה היא כבר יכולה לקחת חלק מהמשקל. זהו (בעיקר) תיקון עולם היצירה.

השיתוף אינו דיכוי. דיכוי הדאגה הפשוט הוא סוג של הכחשה.

אם כן, פסוק הבסיס של תורת הנפש לפי התורה כולל שלשה פירושים, שהם עצמם צורה חיובית של שלשת מנגנוני ההגנה – דרך חיובית לבטל או להכחיש ראייה מסוימת של המציאות. הדרך הראשונה היא דיכוי

מתחילים לחוש משהו והוא גורם להם דאגה. אנשים לא רוצים להשאר עם דאגה – אז יש מנגנוני הגנה שמנסים לעקוף את הדאגה או למעט אותה. מאחורי כל מנגנוני ההגנה עומד הרצון להרגיע את הדאגה. הפסוק של התמודדות עם דאגה בתורה הוא "דאגה בלב איש יִשְׁחַנָּה ודבר טוב ישמחנה"^{כב}.

הפירוש הפשוט של "יִשְׁחַנָּה" הוא ישפילנה^{כג} – לא הדחקה של הדאגה אלא דיכוי מודע שלה. זהו הפשט, אבל חז"ל מפרשים^{כד} עוד שני פירושים שונים:

פירוש ראשון של חז"ל, "יסיחנה מדעתו" – תסיח מהדעת, תשכח. לא דיכוי של הדאגה, אלא סילוקה מהתודעה. איך? לחשוב על משהו אחר. הרבי אומר הרבה פעמים שצריך להסיח את הדעת מדאגה – שים את דעתך בתורה ותשכח את הדאגות שלך. הסחת הדעת נשמעת כמו הדחקה. הפשט הראשון הוא דיכוי של דאגה, הפירוש השני הוא יותר לעשות משהו כדי הדאגה תעלם – לאיפה היא נעלמת? ללא-מודע.

הפירוש השלישי (הפירוש השני של חז"ל) הוא "וישחנה לאחרים" – לשון שיחה. אם יש לך דאגה – ספר עליה, גלה אותה, למישהו אחר, לאוהב אמתי, לחבר אמתי. היום חבר אמתי יכול להיות יועץ. זהו גם סוג של וידוי (שייך לעולם העשייה), אבל יותר שיתוף מאשר וידוי – שתף את הדאגה שלך עם מישהו. שיתוף הרגש כבר שייך לעולם היצירה, עולם הרגש. כשאני משתף עם מישהו, כשהוא רק מקשיב לי באמפטיות, הוא לוקח ממני חמשים אחוז ממשקל הדאגה.

אחר כך הפסוק ממשיך "ודבר טוב

כב משלי יב, כה.

כג מפרשים שם.

כד סוטה מב, ב.

כה פלח הרימון שמות עמ' ז (בשם אדה"ז).

המוסר הללו מקבילים באופן פשוט לשלשת העולמות והמנגנונים שלהם מלמטה למעלה: העקרון הראשון הוא "עשות משפט" – לשון עשיה, "המעשה הוא העיקר". בחסידות "משפט" היינו הידיעה איך לשפוט את עצמך. "עשות משפט" בעבודת הנפש היינו לדון את הדברים הטובים שלי ואת הדברים השליליים שלי. במשפט מישהו יוצא חייב ומישהו יוצא זכאי. בתוכי יש גם את החלק הזכאי-התמים, אבל בדרך כלל בעולם העשיה אני חייב (כנ"ל). העבודה הזו נקראת "עשות משפט". העקרון השני הוא "אהבת חסד". פשוט, שזהו עולם האהבה. אהבה היא תיקון עולם היצירה – אהבת חסד ועשית חסד עם הזולת (אם אתה אוהב חסד אתה גם עושה חסד, כמובן). "חסד לאברהם"^ט – הראשון בשלשת האבות (המכוונים כנגד שלש המדות חג"ת, מדות הרגש של עולם היצירה) הוא אהבה וחסד.

המדרגה העליונה – העקרון השלישי – היא "הצנע לכת עם אלהיך". אחת המשמעויות של עולם הבריאה – עולם של תודעה והכרה – הוא "אור המאיר לעצמו", זהו עולם מופנם. עולם היצירה (הרגש) ועולם העשיה (מעשה) הם מוחצנים, יש בהם אור מוחצן, "אור המאיר לזולתו", אך בעולם הבריאה יש אור מופנם, "אור המאיר לעצמו" – עולם של מחשבה, בניגוד לדיבורים (יצירה) ומעשים (עשיה). שלשת העולמות מכוונים גם כנגד מחשבה-דבור-מעשה^ז. כך גם קודם שייכנו את הפירוש של "דאגה בלב איש" ישיחנה לאחרים" לעולם היצירה, עולם של דבור. העולם העליון בשלשת העולמות התחתונים הוא עולם הבריאה, עולם המחשבה. מאד ברור שלשם שייכת הנהגת

– 'לא, לא קרה בדיוק כך'. הדרך השניה היא שיתוף הרגש השלילי. נשתמש במלה שטרם השתמשנו בה – בושה. יש לי רגש שאני מתבייש בו, ועל ידי שיתופו עם מישהו אחר הוא מסיר ממני חלק מהמשקל שלו. זו השלכה חיובית – כאשר הזולת מוכן להיות שותף שלי ברגש. הדבר השלישי הוא שכחה באופן מסוים, היסח הדעת – סוג של הדחקה. בפסיכולוגיה מדברים על שני סוגי הדחקה: הדחקה ראשית והדחקה משנית. ההדחקה הראשית היא הדחקה עוד לפני שאני יודע על משהו – לפני שהוא נעשה מודע. הדחקה משנית היא אחרי שאני מודע – הסח הדעת. משיח יבוא בהסח הדעת^ח. יש משהו טוב גם בהדחקה, בהיסח הדעת. הרבה מאד אנשים – וכמדומני שאולי במיוחד נשים – כתבו לרבי על דאגות, והרבי תמיד ענה 'הסח הדעת', הדחקה. הדחקה חיובית, השייכת לעולם העשיה – "אף עשיתיו".

אצילות הודאה באמת
בריאה הכחשה "ישיחנה" (ישפילנה)
יצירה השלכה "ישיחנה לאחרים"
עשיה הדחקה "ישיחנה מדעתו"

ג. הקבלות נוספות

"עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת"
ניתן עוד מבנה חשוב המקביל להכחשה-השלכה-הדחקה: בנביא מיכה יש פסוק שמצוטט בהרבה מקומות (עד שהוא אחד מעמודי התורה כולה, "בא מיכה והעמידן על שלש"^{יג}) – "הגיד לך אדם מה טוב ומה הוי' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך"^{יד}. שלשת עמודי

כו סנהדרין צז, א.

כז מכות כד, א.

כח מיכה ו, ח.

כט שם ז, כ.

ל ראה ספר הליקוטים בראשית פ"א.

ה-י, ודוק היטב).

אמרנו שהפסיכולוגים רושמים רשימה של הרבה מאד מנגנוני הגנה – אחד מהם הוא ענוה, אחד מהם הוא אלטרואיזם, שגם מוגדרים כמנגנוני הגנה. זו דוגמה שהעולם החילוני לוקח משהו קדוש ומקלקל אותו – הופך דברים מאד נעלים למנגנוני הגנה של האגו, המשמשים כדי לשמור אותו מדאגות כבודות. אנחנו מאמינים בה', מאמינים בתורה, מאמינים שיש דברים שבאמת טובים מצד עצמם – אבל הם קוראים לענוה או לאלטרואיזם מנגנוני הגנה חיוביים, בוגרים.

יש עוד מושג, שנלקח ישירות מהתורה, שהם קוראים סובלימציה. סובלימציה היא לקיחת דברים שליליים – דברים שהיו מודחקים – ולעדן אותם. שוב, זהו מושג שנלקח ישירות מחז"ל³⁷, שאמרנו שמי שנולד במזל מאדים יהיה שוחט. האפשרות לקחת תכונה גרועה ולעדן אותה, שתהיה טובה, היא מה שה' רוצה מאתנו – שנהפוך את התכונות השליליות שלנו לטובות, על אף שהן נשארות בהתאם לטבע הבסיסי שלנו.

שמחת היודי

דברנו הערב על תיקון שלשת העולמות, ובעיקר (בחלקו הראשון של השיעור) על הדרך להביא את המשיח: לפקוח עינים ולראות את המציאות באופן מפוכח על ידי לימוד והפצת החסידות; להגיע לכך שרגשות יהיו כולם אהבה ללא תנאי כלפי האחר; ועשיית תשובה בפשטות, באופן מעשי. כשעושים תשובה אפשר לשאת את כל הרע – כי אפשר להתמודד איתו ולתקן אותו. התהליך כולו הוא המשכת ההודאה מעולם האצילות, לתקן את האשליות, את

"הצנע לכת עם אלהיך" – צניעות, שאחרים לא יראו את מה שאתה עושה וחווה, התבודדות עם ה'. כאשר אתה לבד עם ה' אתה מסוגל לפתוח את העינים להסתכל על המציאות כפי שהיא באמת – תיקון התודעה של עולם הבריאה. אצילות האמת

בריאה הכחשה מחשבה "והצנע לכת" יצירה השלכה דבור "ואהבת חסד" עשיה הדחקה מעשה "עשות משפט"

מנגנוני הגנה חיוביים

אמרנו שהכחשה שייכת לעולם הבריאה. יש עוד ביטויים בחסידות³⁸ לבריאה-יצירה-עשיה: עולם הבריאה נקרא גם "אפשריות המציאות", עולם היצירה נקרא "מציאות כללית" ועולם העשיה "מציאות פרטית". אם עולם הבריאה הוא אפשריות המציאות, המציאות בו 'נזילה' – גם ראית הדברים כפי שהם באמת מאד נזילה, לכן מאד קל להכחיש בו את המציאות. המציאות עדיין לא מוגדרת ומוגבלת, אין עדיין מציאות אחת חד-משמעית, יתכן כך ויתכן כך, הכל בגדר "אפשריות המציאות" – המציאות עצמה נזילה וכמותה גם המבט על המציאות.

נאמר עוד משהו חשוב על מנגנוני ההגנה: פסיכולוגיים מודרניים אומרים שהכחשה יכולה להיות חולי, מחלת נפש; היא יכולה להיות גם חוסר-בגרות – תגובה ילדותית למציאות; הכחשה יכולה להיות גם נוריוזה – תגובה יותר בוגרת, אבל נוריוטית; אבל היא יכולה להיות גם תגובה בוגרת וטובה – החלטה נכונה לראות את המציאות באור מסוים, לתת לה פרשנות חיובית ומועילה (ארבע האפשרויות הן כנגד ה-ו-)

לא ראה סוד ה' לראיון שער "ארבעה עולמות" (ובשיעורים לסוד ה' ח"ז, שעתידי לראות אור בקרוב בע"ה).

ברית או חלילה בפגם הברית. הרמת ידי ואמירת 'אני אשם'¹⁷ היא תיקון הברית.

אשם – עיסוק ברע המודחק

בסוף פרשת ויקרא יש פסוק מאד יחודי, תופעה חד-פעמית בתורה, בו מופיע הצירוף "אשם" שלש פעמים – "אָשָׁם הוּא אָשָׁם אָשָׁם להוי"¹⁷. בבית המקדש – בו עוסקים בימים אלה – מקריבים קרבנות. אחד הקרבנות נקרא קרבן אשם וקרבן אחר נקרא חטאת – אלה שני קרבנות שונים. בפסוק על קרבן אשם מופיעה המלה הזו שלש פעמים בחמש מלים – "אשם הוא אשם אשם להוי". 'חזקה' של אשם. מה משמעות הפסוק? נראה שיש כאן יתור-לשון בולט.

מה ההבדל בין קרבן חטאת לקרבן אשם? קרבן חטאת בא רק על חטא ידוע, ואילו קרבן אשם בא גם כאשר אינך בטוח שחטאת – "אשם תלוי" (להבדיל מאשמות שיש בהן ידיעה¹⁷). יש שתי חתיכות – אחת של שומן (שמותר לאכול) והשניה של חלב (שיש כרת באכילתו, עונש רוחני חמור של כריתה מהשרש). אכלת אחת מהן, ואינך יודע אם אכלת חלב או שומן – עליך להביא קרבן אשם, שמא אכלת את החלב שיש בו חיוב כרת. יש משהו יחודי המדגיש את ההבדל בין קרבן אשם לקרבן חטאת – השווי של קרבן אשם, על חטא לא ידוע, גדול משווי קרבן חטאת, על חטא ידוע. "חטאת בת דנקא" (סנט אחד...),

לו גם המלה 'אני', כמו המלה 'אשם', היא צירוף השייך ליסוד (אמצע-שמאל-ימין): א-כרת, ג-בינה, י-חכמה. לז ויקרא ה, יט.

לח יש בפרט ששה קרבנות אשם, חמשה באים על ודאי ואחד על הספק: "אשם גזלות, אשם מעילות, אשם שפחה חרופה, אשם נזיר, אשם מצורע, אשם תלוי" (זבחים פ"ה מ"ה). ששת האשמות מכוונים כנגד הו"ק, כאשר "אשם תלוי" הוא כנגד היסוד – תיקון פגם הברית – הקשור במיוחד ללא-מודע בנפש (בסוד "מכתם לדוד", וד"ל) ואילו שייכים מנגנוני ההגנה (שמקורם לפי מייסד הפסיכולוגיה המודרנית בפחד הסירוס).

הרגשות השלייים ואת רגשות האשמה. היסוד הוא העמידה מול ה' – כפי שפותחים כל בקר ב"מודה אני לפניך מלך חי וקים". בעולם הבריאה ההודאה היא ראית המציאות נכון, להודות בדברים מוכחשים; בעולם היצירה היא תיקון הרגש, להודות בדברים שהשלכנו על אחרים; בעולם העשיה המשמעות היא תיקון המעשים, להתוודות על דברים שהדחקנו. הכל בא מעולם האצילות, בו ההוד הוא ההודיה מול ההוד וההדר של ה'.

את הכל צריך לעשות בשמחה, לא בעצבות. איך אפשר לעשות זאת בשמחה? צריכים להיות עצוב ושמח בו זמנית – "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא"¹⁷. יש משל מפורסם בחסידות¹⁷, כאשר המלך גולה, אבל בדרך הוא בא אלינו – לברוח אל הבקתה הקטנה שלנו – אנחנו עצובים שהוא גולה ושמחים שהוא אתנו.

ד. "אשם אשם להוי"

אשם – צירוף היסוד

המלה אשם כוללת את שלש האמות בספר יצירה (המיוחס לאברהם אבינו) – אמש, אויר-מים-אש¹⁷. בספירות אמש היינו שלש הספירות הראשונות – כתר, חכמה, בינה – כתר הוא אויר, חכמה היא מים ובינה היא אש. אשם הוא הצירוף הכי חשוב של שלש האותיות הללו כמלה בלשון הקדש. הסדר של אשם הוא אויר, אש, מים – בצירוף אמצע-שמאל-ימין – שלפי הקבלה מוליד את ספירת היסוד. היסוד הוא כח החיבור בין נשמות – באופן חיובי או שלילי, בכריתת

לג ע"פ זהר ח"ג עה, א. ראה תניא פל"ד ואגרת התשובה פי"א.

לד ראה ייטב פנים סוף חלק "יפה עינים".

לה ספר יצירה פ"ג מ"ב.

אהבת ישראל - ראש-תוך-סוף **איל** (אלכסון של רבוע האותיות). כעת לומדים איך לקרוא... במושגים שאמרנו בחלק הראשון של השיעור, לומדים איך להמשיך מעולם הבריאה (לימוד לקרוא) לעולם היצירה (אהבת ישראל). רק שלש האותיות האמצעיות (השורה האמצעית ברבוע האותיות) הן **תיש**. איל הוא כבש זכר ותיש הוא עז זכר. המלה הראשונה בתורה, "**בראשית**", היא אותיות **ברא-תיש**³⁶ - הדבר הראשון שה' ברא... לפעמים האיל בעקדת יצחק נקרא תיש³⁷ - לפעמים עז וכבש מתחלפים, כמו בקרבן פסח שאפשר להביא אחד משניהם³⁸.

כדי להשלים את קריאת המלים **אהבת ישראל**, נקרא את האותיות הנותרות למפרע - **ארבה**. ארבה הוא המכה השמינית במצרים, אבל ההופעה הראשונה של המלה "ארבה" היא בסוף העקדה - "הרבה ארבה את זרעך"³⁹.

ארבה עולה **יצחק**, ח"פ הוי'. **אהבת ישראל** עולה **אהבה** פעמים **חכמה**, ומוסבר⁴⁰ שבשביל אהבת ישראל צריך גם אהבה וגם חכמה-בטול. **ארבה** אפשר לקרוא גם **ארבה** - כמו בפסוק "ארבת השמים נפתחו"⁴¹. יש ארובות השמים בנח וגם אצל משיח⁴² - גילוי הממד הפנימי והחדש של התורה נקרא פתיחת ארובות השמים, משיח יבוא ויאיר לעולם אור של "תורה חדשה"⁴³.

איל ותיש הם חיות כשרות. האם ארבה הוא כשר? אפשר לאכול ארבה? כתוב שישנם עשרה מיני ארבה שונים, שחלקם כשרים וחלקם לא. הארבה הכשר נקרא חגב. היום,

אבל אשם עולה פי ארבעים ושמונה⁴⁴. רבינו יונה, מגדולי הראשונים, דן⁴⁵ איך יתכן שאדם מתחייב על חטא לא ידוע פי 48 מעל חטא ידוע? הוא עונה שבשביל לעשות תשובה על חטא לא ידוע נדרשת עבודה הרבה יותר עמוקה, כי הוא בא ממקום עמוק יותר בתודעה. זו דוגמה מופלאה בתורה ליחס בין מודע ללא-מודע - הלא-מודע חמור וקשה לתיקון פי 48 מאשר המודע. הדבר שייך בדיוק למה שדברנו על אשמה מודחקת - מנגנון ההגנה של ההדחקה דוחק את האשמה עמוק לתוך הלא-מודע. הדחקה יכולה להיות כה טובה, עד שמשיח בא בהסח הדעת, ויכולה להיות כה רעה עד שאם אתה מודע שאולי חטאת עליך להביא קרבן אשם, שעולה פי 48 מקרבן חטאת על חטא ידוע. אז מתקיים הפסוק "אשם הוא אשם אשם להוי".

רמזי אהבת ישראל

יש הרבה פירושים לפסוק, אבל נאמר עליו רק עוד דבר אחד: בפסוק הקודם כתוב על קרבן אשם "איל תמים יביאנו" - איל בן שתי שנים. איפה מופיע האיל לראשונה בתורה? בעקדת יצחק⁴⁶. האיל הוקרב במקום יצחק. כתוב "איל תמים" ואחר כך "אשם הוא אשם אשם להוי". אין לנו לוח, אז נצטרך לצייר מול עינינו:

נכתוב את המלים אהבת ישראל - התיקון ששייך לימים האלה (כנ"ל באריכות) - בהן יש תשע אותיות:

א ה ב
ת י ש
ר א ל

המשך בעמ' 36

מב ז"ח (מרגליות) מדרש הנעלם, ו, ב.

מג שמות יב, ה.

מד בראשית טז, י.

מה הוספות וביאורים לספר כלל גדול בתורה עמ' קפ-קפג.

מו בראשית ז, יא.

מז ראה סוד ה' ליראיו, תפלה קודם הלמוד (ובשיעורים בסוד ה' ח"ב).

מח ויקרא רבה יג, ג (ע"פ ישעיה נא, ד).

לט עיין זבחים מה, א.

מ תר"י על ר"ף ברכות א, ב.

מא בראשית כב, יג.

היחוד ב"אלה הדברים"

שיעור אור החיים פרשת דברים (א)

קיצור מהלך השיעור

בעל אור החיים, כדרכו, עוסק בדיוק-מיעוט הרמוז ב"אלה הדברים" בפתיחת החומש. אחרי הקדמה אודות הפרשיות הפותחות ב"אלה" וב"ואלה" (עם הסבר פנימי), מלמד הרב את חמשת פירושו ומעמיק בהם – תוך התייחסות למעלות המיוחדות של חומש דברים ושל משה, ש"מפי עצמו אמרן" – וכסיוע מכון את הפירושים כנגד שש מדות הלב, הקבלה שמקלה על הזכרון, מוסיפה עומק וקושרת את הדברים ל'עבודה' הפנימית.

"אלה"? "אלה פקודי המשכן" – הפרשה האחרונה של חומש שמות (וגם שם הוא מסביר מה "אלה" בא למעט).

לגבי "ואלה" – מה הפרשה הראשונה שמתחילה כך? "ואלה המשפטים" היא האחרונה. הראשונה היא פרשת תולדות – "ואלה תולדת יצחק"¹, בא להוסיף על הראשונים. חומש שמות מתחיל "ואלה שמות בני ישראל" – כל החומש מתחיל כך. חומש דברים מתחיל "אלה הדברים" וחומש שמות "ואלה שמות". אם כן, כמה פרשות אלה/ואלה יש בתורה? 7 – תופעה של "כל השביעין" – ארבע פרשות "אלה" ושלש פרשות "ואלה".

הראשון לפי סדר התורה הוא "אלה תולדת נח" והאחרון "אלה הדברים". כל "אלה" הוא בגדר "התחלה", בחינת חכמה, "ראשית הגילוי". לפי זה, אפשר לפרש שארבע "אלה" היינו ארבעה מוחין דאבא, וכנגדם שלש "ואלה", שבאו להוסיף על הראשונים, היינו שלשה מוחין

נגנתם ניגון היום לפני הלימוד? לפני כל שיעור צריך ניגון, כל סדר. נגנו שאמיל.

פרשות "אלה"- "ואלה"

אלה הדברים וגו' אלה מיעט הקודם, מתחיל כמו שהתחיל בתחלת "אלה מסעי"². מה הפרשה הראשונה בתורה שמתחילה "אלה"? [אלה המשפטים] שם הפוך, מתחיל "ואלה המשפטים"³, ורש"י מביא שם את הכלל "כל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, ו'אלה' מוסיף על הראשונים" – "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני".

בכלל, כמה סדרים בתורה מתחילים במלה "אלה" וכמה ב"ואלה"? מה הפעם הראשונה? "אלה תולדת נח"⁴ – גם שם האור החיים מסביר מה "אלה" בא למעט. איזה עוד פרשה מתחילה

נרשם ע"י איתיאל גלעד. לא מוגה. ג' מנחם-אב ע"ט – כפר חב"ד.

א במדבר לג, א (דברי בעל אוה"ח שם נלמדו בשיעור כ"ט תמוז ש"ז).

ב שמות כא, א.

ג בראשית ו, ט.

ד שמות לח, כא.
ה בראשית כה, יט.
ו שמות א, א.
ז יקרא רבה כט, ט.

אומרים^א שהחזרה על המצוות היא עיקר התוכן ויש אומרים^ב שהתוכחה היא עיקר התוכן. כאן הוא אומר שהתוכחה היא העיקר, ומשמע שגם המצוות הן חלק מהתוכחה – יש ממד של מוסר השכל במצוות.

רוב המצוות במשנה תורה הן "בין אדם לחברו" – המצוות כמו קרבנות, שהן "בין אדם למקום", היו קודם. רוב המצוות כאן הן חלק מהמוסר, ומוסר הוא תוכחה – 'תהיה בן אדם'. לפני שמשנה רבינו מסתלק הוא מוכיח אותנו להיות בני אדם. כאן הוא מוכיח אותנו על כל החטאים, אבל לא הדור שעומד כאן עשה את החטאים – אבותיהם עשו את החטאים. הדור הקודם, דור המדבר, כולו מת – אלה הימים האחרונים של משה רבינו, כמו שיסביר תיכף – והם חטאו, "אבות אכלו בִסֵּר"^א. עיקר המוסר השכל הוא להיות בן אדם, לתקן את ה"בין אדם לחברו" – אך גם "בין אדם לחברו" הן מצוות ה' והעובר עליהן הוא "עובר פי ה'".

"מפי עצמו" לעומת "מפי הגבורה"

בכל אופן, הדגש שמשנה מפי עצמו אמרו, ולכן כתוב "אלה":

ואמרו ז"ל [מגילה לא:]: קללות שבמשנה תורה [שאומרים תמיד לפני ראש השנה, כמפורש שם בגמרא^א]. משה מפי עצמו אמרן [בניגוד לקללות שבתורת כהנים, שאמר משה "מפי הגבורה"], ואפילו מה שחזר ופירש מאמרי ה' הקודמין [החזרה על המצוות, על פי פשוט]. לא נצטוו עשות כן, אלא מעצמו חזר

יא ראה רמב"ן, רבינו יוסף בכור שור, הטור הארוך על דברים א, א.

יב ראה הקדמת רבינו בחיי לחומש דברים, דעת זקנים ופירוש בעלי התוספות, פירוש הרא"ש על דברים א, א.

יג ירמיה לא, כח.

יד מגילה לא, ב: "עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה".

דאמא, כידוע, ודוק. ורמז: "אלה תולדת נח" "אלה פקודי המשכן" "אלה מסעי בני ישראל" "אלה הדברים"^א עולה 2701, חכמה במשולש, העולה "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", "בראשית" בחוכמא^ב, ראשית הגילוי של כל התורה כולה!

בכל אופן, הדיקו שלו הוא המלה "אלה" בראשית החומש. כאן נראה – גם משהו אופייני לאור החיים – שעל פסוק אחד, עם שאלה אחת, הוא מביא כמה וכמה פירושים שונים. אחרי שנראה את מגוון הפירושים צריך לנסות לסדר אותם בהתבוננות.

פירוש ראשון:

רק "אלה" נאמרו "מפי עצמו" התוכחה שבמצוות משנה תורה

פירוש לפי שאמר אשר דבר משה שהם דברי עצמו [התורה מדגישה שמשנה דבר את הדברים האלה. כתוב 'שהחומשים הראשונים נאמרו למשה "מפי הגבורה" והחומש הזה, משנה תורה, הוא "מפי עצמו" של משה רבינו]. שכל הספר תוכחות ומוסר ממשה לעובר פי ה', מהלשון כאן משמע שכל תוכן הספר הוא תוכחה. משמע מכאן שאפילו המצוות הן תוכחה. יש בחומש דברים שני ענינים – הרבה תוכחה, עם סיפור כל החטאים שעשו בני ישראל במדבר, וגם חזרה על המצוות. הספר נקרא "משנה תורה" לא על שם התוכחה, אלא על שם חזרת משה על המצוות. תוך כדי שהוא חוזר הוא גם מחדש הרבה דברים, אבל בעקרון זהו "משנה תורה" – חזרה על המצוות. יש

ח המלה האחרונה של כל ביטוי: נח המשכן ישראל הדברים = 1275 = 50 במשולש. מיקום ארבע הפרשות לפי סדר התורה: 2 23 43 44 = 112, סוד יבק, "הוי אלהים", ד פעמים כח. וביחד עם ד פעמים "אלה", קדם, זה ברבוע, עולה 256, אהרן, יו ברבוע, ד בחזקת ד כו.

ט תרגום ירושלמי לבראשית א, א.

י ראה מגילה לא, ב.

החלוקה בין ארבעת החומשים הראשונים לחומש דברים – שהקודמים "מפי הגבורה" ואילו חומש דברים "מפי עצמו" – היא דעת אביי בגמרא. יש מסורת¹ בשם אדה"ז שלבעש"ט יש את הראש של אביי, הסברות של אביי. החילוק כאן הוא חילוק של אביי – קשור לראש של הבעש"ט – כמה שחריף, שאומר שממש מפי עצמו אמר, יש בו משהו מאד חסידי, שצריך לדבר עליו עוד הרבה.

פירוש שני:

רק "אלה" דברים קשים לכל ישראל

עוד ירצה להגיד הכתוב שכל ארבעים שנה שהיה משה רועה ישראל במדבר לא דיבר להם קשות, זולת אלה הדברים הוא שדיבר קשות [כפי שאמר קודם שעיקר החומש הוא תוכחה – דברים קשים. "אלה הדברים אשר דבר" – הדגשה כפולה. היו בחיים שלו דברים קשים שדרשו תוכחה, אבל עד כאן לא הוכיח כן את כולם יחד. מה זאת אומרת? שעד כאן הוא כבש את תוכחתו. גם רש"י אומר² שהצדיק מוכיח רק בסוף ימיו].

והגם שמצינו שאמר להם (במדבר כ"ז) שמעו נא המורים, לא אמר דבר זה לכללות ישראל, אלא לחלק אחד שהיו מורים הוראה [וכך כל פעם, הוכיח חלק מהעם שחטא – אבל לא כלל את כל עם ישראל בתוכחתו, שעם כולם צריך לדבר קשות]. וכן אמרו בספר הזוהר³ [שהיו מורים הוראה]. אבל לכל ישראל לא דיבר קשות זולת אלה, והוא מה שדקדק לומר אל כל ישראל, פירוש אל כולם הוא שלא דיבר קשות אלא אלה, אבל לקצתן ימצא שדיבר קשות חוץ מאלה.

זהו פירוש שני מה ממעט ה"אלה". הפירוש

הדברים [כותב זאת מאד חזק – מדגיש שכל החומש הזה הוא מעצמו. לכן "אלה" ממעט, שלא כמו הקודמים].

וחש הכתוב [שנטעה] לומר כי כדרך שאמר משה מפי עצמו דברים כאלה כמו כן במאמרים הקודמין [בחומשים הקודמים]. אמר משה מפי עצמו איזה דבר [אפילו אות אחת], לזה אמר אלה הדברים, פירוש אלה לבד, הם הדברים אשר דבר משה דברי עצמו, אבל כל הקודם בד' חומשים לא אמר אפילו אות אחת מעצמו, אלא הדברים שיצאו מפי המצווה כצורתן, בלא שום שינוי, אפילו אות אחת יתירה או חסרה.

עד כאן הפירוש הראשון שלו על "אלה הדברים". אין אף אחד שאומר חריף כמוהו את החילוק בין ארבעת החומשים הראשונים לחומש דברים. הרבה חילוקים נאמרו בין החומשים – בכל אופן הכל מה', כפשוט – והרבה דיו נשפך דווקא על האוה"ח הזה⁴, שאולי פירושו הכי חזק בתורה.

יש מי שאומר⁵ שאכן אמר מפי עצמו, ואז ה' אמר לו לכתוב זאת ולכלול את דברי עצמו בספר התורה – משה רבינו נשא נאום וכל כך מצא חן בעיני ה' שאמר לו שיכתוב זאת כחלק מ"תורת הוי"ו". זהו סימן לתלמיד טוב.

תוספות אומרים⁶ ש"מפי עצמו" היינו "וברוח הקדש", אבל כל הנביאים נבאו ברוח הקדש – לא מיוחד לנבואת משה רבינו. יש מאמרי חז"ל⁷ חריפים על מי שאומר אפילו על אות אחת בתורה שלא ישר מפי הקב"ה, ואף על פי כן הוא כותב זאת בצורה חדה ביותר.

טו וראה באורך באוה"ח במהדורת "עוז והדר".

טז ראה כלי חמדה ותולדות יצחק לר"י מקארו עה"פ. שו"ת מהרש"ם ח"ג סימן רצ (הובא באוה"ח הנ"ל בהערה הקודמת).

יז שמות יג, ט ובכ"מ.

יח מגילה שם ד"ה "משה מפי עצמו אמרם".

יט סנהדרין צט, א. ספרי שלח קיב. זהר ח"ג רסה, א. ראה גם רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ח.

כ ספורים נוראים לר"י קידנר בתחלת מערכת הבעש"ט.

כא בתחלת דברים.

כב תקו"ז תקון כא (מד, א).

להעלם? התחיל ממרים, כמעט שנה לפני כן – ב-י' ניסן^{כז}. אחר כך אהרן בר"ח אב"י^{כח}, כמה חדשים אחריה. עכשיו עוד כמה חדשים הלאה. כנראה מאז שמרים הסתלקה משה רבינו מרגיש שיומו מתקרב – כבר היה יכול להתחיל להוכיח, אבל – לא! הוא חכה אחרי מרים ואחרי אהרן, ורק סמוך להסתלקות – חדש פלוס – הוכיח. אם כן, אפשר לומר שמיעט את הימים האלה – שלא היה יותר לפנייהם – או למעט את היום האחרון כנ"ל.

פירוש רביעי:

"אלה הדברים" ולא דברים בטלים

עוד ירמוז על דרך מה שאמרו בגמרא [יזמא יט:]: אמר רבא [השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר] ודברת בם ולא בדברים בטלים [כפי שאנו אומרים לפחות פעמיים בכל יום, בקריאת שמע, "ודברת בם"^{כט} – שצריך לדבר רק בדברי תורה]. עד כאן, מכאן שאסור לדבר זולת בדברי תורה ויראה [כמו שיש שמירת העינים יש גם שמירת הלשון, שהיא לא רק שמירה מדברים אסורים ממש – כמו לשון הרע ורכילות – אלא זהירות לא לדבר שום דבר חוץ מדברי תורה ויראה. מהם דברי יראה? לחזק משהו – לעשות מבצעים, להחזיר בתשובה. חוץ מדברי תורה ויראה לא צריך לפתוח את הפה בכלל].

והודיע הכתוב כי משה רבינו עליו השלום אלה הם הדברים אשר דיבר כל ימיו מעצמו [חזור לפירוש הראשון, שדבר "מפי עצמו" – מה שבא לו. כעת נותן עוד פן, עוד ממד, שכל מה שדבר כל החיים היה כיוצא בזה – דברים דומים, דברי תורה ויראה, ולא שום דבר אחר. מה בא למעט? שלא היתה לו אף פעם שיחת

הראשון – שממעט שקודם הכל היה "מפי הגבורה" ורק כאן "מפי עצמו". פירוש שני – עד כאן לא דבר קשות עם כל עם ישראל.

פירוש שלישי: תוכחה ב"אלה" ימים

עוד ירצה לרמוז חשבון ימים אשר הוכיח לישראל שהם במספר אלה [יש פה גימטריא. הוכיח אותם שלשים וששה ימים], וכן מוכיחים הכתובים כי בא' לחודש שבט [בשנה האחרונה, שנת הארבעים. התחיל לדבר רק חדש וכמה ימים לפני הסתלקותו]. התחיל לדבר אליהם דכתיב [פסוק ג] בעשתי עשר חודש באחד לחודש, והוא נצפן [מלה יפה – אומרים 'הסתלק' או 'נפטר', אבל "משה רבינו לא מת"^ל אלא רק נצפן]. בז' באדר [סוטה יב:]: הרי ל"ו, כמספר "אלה" שבהם דיבר הדברים של התוכחות האמורים בענין.

איך הוא עושה את החשבון? בפשט מוציא את יום ההסתלקות – ל ימי חדש שבט ו-ו ימי חדש אדר, וביום ההסתלקות כנראה היה עסוק מדי בשביל להמשיך להוכיח אותם. או, אפשר לומר, שאמנם לפי הלוח שלנו – הקבוע תמיד – חדש שבט תמיד מלא, אבל אז היה לפי הראיה, ואם חדש שבט היה חסר יש לו ימים כולל ז' אדר. בכל אופן, יותר נראה שהפירוש הראשון הוא הנכון – ששבט ל ימים ואדר עוד ו ימים, סה"כ אלה ימים.

הפירוש השלישי הוא מסוג אחר – מסביר את ה"אלה", אך לא מסביר בפירוש מה בא לפסול. לפי ההסבר הראשון שאמרנו, "אלה" בא לפסול את היום האחרון – בו הסתלק ולא הוכיח אותם, היה עסוק. איך שלא נחשב, העובדה ששמר את החדש האחרון ועוד כמה ימים כדי להוכיח אותם ממעט את כל הימים הקודמים. מתי הסתלקה מרים? היו שלשה אחים שהוציאו אותנו ממצרים – מתי הם התחילו להצפן-

כד טור או"ח סימן תקפ.

כה במדבר לג, לח.

כו דברים ו, ז.

כג סוטה יג, ב ("יש אומרים לא מת משה").

למה שמשה בעצמו אמר קודם. אם נחבר את שני הפירושים, אומר שיש לדברים האלה חיצוניות ופנימיות – בחיצוניות כל חייו היה "ודברת במ" ולא בדברים בטלים", אבל בפנימיות דברים אלה הם באין ערוך לכל הדיבורים שבעולם, ולכן ה' קבע אותם בתורה.].

ונתן הכתוב טעם מעלתם [אחרי שפסל את כל שאר הדיבורים בעולם הכתוב נותן טעם למה.]. א' אשר דבר משה מצד מעלת המדבר שאין כמוהו עליון [מצד המדבר "אין כיצא בו"]. כמו שהעיד ה' לב' אחיו בכתוב בתורה [בסוף פרשת בהעלתך¹⁷, שה' אמר להם שאינם כמוהו.]. [במדבר יב, ה.]. [אמנם, אם רק מצד שהוא מדבר – כך היה גם בכל דבוריו הקודמים. לכן מוסיף: ב' אל כל ישראל [ביטוי שהזכיר גם קודם, שרק כאן התוכחה היתה ל"כל ישראל"]. מצד מעלת הנדבר אליו אומה שלימה [מבחר מין האנושי], בלשון הרמב"ם¹⁷, מדבר אל כל האומה – "כל ישראל" – לכן אין כדברים האלה בכל הדיבורים שבעולם.].

ורמז עוד באומרו אל כל ישראל, פירוש לא לישראל שהיו נמצאים נגלים שם בדור ההוא לבד היו הדברים, אלא לכל ישראל אשר שם היו ואשר עתידין להיות [כמו שכתוב בסוף החומש – "את אשר ישנו פה עמנו עמד היום... ואת אשר איננו פה עמנו היום"¹⁷]. כי תורה שם משה בדבריו עליונים אלו [אף ש"מפי עצמו" היינו תורה, ותורה היא הוראה נצחית לכל הדורות, שייך לספירת הנצח כמו שיתבאר.]. ועל כל ישראל לקיים כל דבר הכתוב בדברים אלה [בחינת הוד, להודות לדברים אלה ולקיים אותם בפועל.]. הרי שאין דברים בעולם במדרגה שווה לדברים אלו, והוא מאמר אלה

חולין בחיים. אפשר לקשר זאת גם למה שהיה פרוש מן האשה¹⁷, מהתשעה קבין של שיחה שניתנו לאשה¹⁷]. לבד הדברים אשר צווה מה' לדברם, הא למדת שקיים [משה רבינו, יותר מכל היהודים מאז ומעולם.]. ודברת במ, ודבריו אלה כל רואה [כל קורא בחומש דברים.]. יעיד כי כולם דברי תורה וחכמה ומוסר [קודם היה כתוב תורה ויראה, אם כן יראה הולכת עם חכמה ומוסר. איך אני יודע? "אם אין יראה אין חכמה"¹⁷ – יראה עילאה, ירא בשת¹⁷. מוסר הוא יראה כפשוט – יש יראה תתאה, מוסר כמו יראת הענש, ויראה עילאה, היראה של חכמה עצמה, ירא-בשת. לפי הקבלה יש עוד דרגה של יראה – פנימיות החכמה היא גבורה דעתיק, מקור היראה והבטול במציאות.].

אם כן, זהו פירוש מיוחד ביותר – "אלה הדברים" בא להעיד שמשה רבינו קיים בשלמות כל ימי חייו "ודברת במ" ולא בדברים בטלים".

פירוש חמישי:

"אלה הדברים" שאין כיצא בהם

עוד ירמוז על זה הדרך אלה פסל כל הדברים חוץ מאלה, שאין מדרגה שווה לדברים אלו [גם קצת הפוך מהפירוש הקודם שכל ימיו דבר דברים דומים לדברים אלה, וחוזר לאיך שפרש "אלה מסעי" – עיקר הווארט שלו, הדבר הראשון שאמר, ש"אלה מסעי בני ישראל" פוסל את כל המסעות שבעולם, שאין כיצא בהם, מסעות אלה הם באין ערוך לגבי כל המסעות שבעולם. כך מפרש גם כאן – השאיר זאת לפירוש החמישי. בפירוש הקודם היה משמע שכל דברי משה במשך כל חייו היו באותה רמה, וכאן אומר שאין כיצא בדברים האלה, גם ביחס

לא במדבר יב, ו-ח.

לב ראה פיה"מ לרמב"ם על פרק חלק ביסוד השביעי (ובהקדמת הבית יוסף).

לג דברים כט, יד.

כז שבת פז, א.

כח קידושין מט, ב. וראה שיעור ט"ז אייר ע"ט.

כט אבות פ"ג מי"ז.

ל תניא פרקים מ-מא.

ימים בהם אמר את הדברים. **אלה** עולה 6 ברבוע, חצי **חסד**. נאמר בצורה אחרת – אם הוכיח אותם **אלה** ימים, השל"ה הקדוש אומר¹⁷ שמספר ימים צריך להכפיל כי בכל יום יש לילה ויום, "ויהי ערב ויהי בקר"¹⁸. לכן את קריאת שמע, אף שהיא מצוה אחת, אומרים פעמיים בכל יום¹⁹ – מוחין אחרים. אם רצוף, במשך "**אלה**" ימים, הוא דבר איתם – היו **חסד** עונות. לא כתוב כאן, אבל אני מבין מעצמי, שהוא צמצם לטובה – השאיר את כל התוכחה להיות מרוכזת ב-**אלה** ימים, **חסד** עונות. לכן אני מבין שיש פן של חסד בימים מר"ח שבט עד ז' אדר (ולא עד בכלל). הפירוש הרביעי הוא "ודברת במ" – מלמד אותי שמשה רבינו כל חייו דבר רק "כיוצא באלה הדברים", למעט כל סוג אחר של דברים, שהוא אף פעם לא דבר משהו אחר. לאיפה מתאים "ודברת במ"? כל הדברים האלה לא מפורשים, רק התבוננות שלנו. "ודברת במ" שייך לתפארת. זו תפארת משה רבינו – השבח הכי גדול שלו בחיים – ועל פי קבלה²⁰ שרש הדבור, "כתר מלכות", נאצל מאחורי התפארת. דברים מפוארים הם דברי תורה ויראה, דברי תורה חכמה ומוסר. יש גם רמז מפורסם במלה "**בם**" – "ודברת במ" – שהיא ר"ת שתי התורות, שבכתב ושבעל פה. תורה שבכתב מתחילה ב-ב של "בראשית" ותורה שבעל פה מתחילה ומסיימת ב-מ, "מאימת... בשלום". נקודת המגע והחבור בין שתי התורות היא בדיוק הדבר הזה – תפארת פנים ואחור. התורה שבכתב היא התפארת, הפנים, והמלכות, התורה שבעל פה, יוצאת מאחורי התפארת. זהו סוד "ודברת במ", בנקודה זו. זהו גם השבח המפואר ביותר של משה רבינו – מדתו שלו (מה ש"משה מלגו ויעקב [תפארת,

הדברים, פירוש ואין דומה להם [בדיוק כפי שפירש על "אלה מסעי"].

הקבלת הפירושים למדות הלב

עד כאן. כמה פירושים יש? חמשה פירושים. נעשה מהם סדר, התבוננות – טוב גם בשביל ליכור וגם בשביל להבין יותר לעומק. היות שיש לנו חמשה פירושים, נמקם את כולם בלב. "**אלה** הדברים" – **לו**, התכללות של ו"ק – רומז שהכל צריך להיות כאן בתוך הו"ק:

לאיזו ספירה שייך הפירוש הראשון – עיקר החידוש, שמדגיש מאד שחומש זה נאמר "מפי עצמו" של משה ולא מפי ה', בניגוד לחומשים הקודמים שבהם ח"ו לומר שאפילו אות אחת היא לא מפי ה'? אמרנו שכמה שהפירוש הראשון נשמע רחוק, הוא הפירוש הכי חסידי – ויש עוד הרבה מה להסביר בענין. איפה אדם הוא, בלשון החסידות, 'עצמי'? בתוך הלב, איפה העצם של האדם? הכל "מפי הגבורה" וכאן "מפי עצמו". ה'אני' הוא אוני – "כחי וראשית אוני"²¹. ה'עצמי' הוא היסוד, "צדיק יסוד עולם"²² – אם אתה צדיק באמת אתה 'עצמי'. כמו רבי אייזיק מהומיל, שאף על פי שהיה חסיד של הרבי היה 'עצמי'. גם משה רבינו, אף על פי שהוא חסיד של הרבי שלו – הקב"ה – יכול גם להיות 'עצמי', לומר דברים מפי עצמו. תכונת ה"צדיק יסוד עולם" מתחזקת מאד לפני הסתלקותו – שהוא מתעצם עם עצמו, היסוד שלו.

מה הפירוש השני? תוכחה, שאין כמוה, לכל ישראל – פשוט ששייך לגבורה (גם מה שכבש את תוכחתו עד כה – "איזהו גבור הכובש את יצרו"²³).

הפירוש השלישי – הגימטריא של "**אלה**"

לז ראה של"ה תרומה אות ח.

לח בראשית א, ה (ועוד).

לט ברכות י, ב. רמב"ם ריש הלכות קריאת שמע.

מ ראה ע"ח שער הכללים פ"ז, ובכ"מ.

לד בראשית מט, ג.

לה משלי י, כה.

לו אבות פ"ד מ"א.

היא אצילות והוא אצילות דאצילות. כל החומש הזה, שהוא "מפי עצמו", הוא מפי עצם החכמה. שני המרכיבים – 27 ועוד 73 – הם כבר שלמות של 100, יפ"י (ההפרש ביניהם בגימטריא מאה).

"אלה הדברים" = 297 = 11 פעמים 27, "אשר דבר משה אל כל ישראל" = 1674 = 62 פעמים 27.

עוד משהו יפה: שמונה המלים בתחלת הפסוק מתחלקות לחמש ("אלה הדברים אשר דבר משה") ושלש ("אל כל ישראל") – נצח והוד (משה והעם). גם באותיות – 18 ו-9 אותיות, "שלם וחצי". רק "אל כל ישראל" עולה 622. ראש וסוף כל שמונה המלים עולים 622. כלומר, אותה חלוקה חוזרת כאן פעמיים, משה ("אלה הדברים אשר דבר משה") ההוא כאן הפנימיות של הכל, אמצעי התבות, ו"אל כל ישראל" המסגרת, כח המשפיע בתוך כח המקבל.

רק שבע המלים הראשונות של החומש – "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל" = 1430 = הכל פעמים הוי' וכו'. יש ב-7 מלים אלו 22 אותיות (יחס של פנימי למקיף, כנודע¹²), והנה 1430 הוא כפולת 22 – ממוצע כל אות הוא 65, שם אדני-י ב"ה ("כשם שאני נקרא"¹³). וכך מבואר בספרי הקבלה¹⁴ שארבעת החומשים הראשונים הם כנגד ארבע אותיות שם הוי' ב"ה ואילו חומש דברים, "משנה תורה", כנגד שם אדני-י!

שש המלים הראשונות (שש הוא השרש של "אלה", סוד ה"ק) – "אלה הדברים אשר דבר משה אל" (שלש האותיות האחרונות הנן אותיות "אלה") = 1380 = 4 פעמים 345, משה = משה "פנים ואחור" – ממש משה משה שה ה! אלה כמה רמזים יפים בפתיחת משנה תורה, ש"משה מפי עצמו אמרם".

מד ראה פירוש הגר"א לספר יצירה פ"א מ"א.
מה פסחים נ, א.
מו ראה שעה"כ דרושי סוכות דרוש ה.

עמוד התורה] מלבר¹⁵).

אחרון חביב הוא מה שאומר שאין כיוצא דווקא בדבורים האלה, הם ב"אין ערוך" ביחס לשאר כל הדבורים שבועולם, כולל גם דברי משה עד כה. מה נשאר? נצח והוד. הוא אומר שיש שני טעמים – מטעם המדבר ומטעם הנדבר. המדבר הוא משה רבינו, שמקומו במדות נצח, ומטעם הנדבר היינו כל עם ישראל, "אומה שלמה", שהיא ההוד שמקבל מהנצח. יש פה יחוד של "איהו בנצח – איהי בהוד"¹⁶ – יחוד יחודי לגמרי, שלא היה ולא נברא. נצח והוד הם שם צבאות – "הוי' צבאות" ו"אלהים צבאות". כך היה נראה לי לכוון את הפירושים האלה של בעל אור החיים הקדוש על "אלה הדברים" ולסיכום:

גבורה	חסד
דברים קשים	אלה ימים, חסד עונות
תפארת	
כל דבורו בתורה	
נצח והוד	
דבורים שאין כיוצא בהם	
יסוד	
דברי עצמו	

רמזי הפסוק

נסיים בגימטריא של החלק הראשון בפסוק (עד כאן מפרש האוה"ח בכל חמשת הפירושים הנ"ל) – "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל". כמה שוה? צריך לבוא עם מחשבון... הוא עצמו התחיל לעשות גימטריא מהמלה "אלה". כל החלק הראשון של הפסוק עולה 1971. יש בו 27 (זך) אותיות, והנה 1971 הוא כפולת 27 – ממוצע כל אות הוא חכמה, מדת משה רבינו, "מן המים משיתהו"¹⁷. הוא חכמה עילאה – חכמה

מא ע"פ תקו"ז תקו"ג (כט, א).
מב ע"ח שער הכללים פ"א, ובכ"ד.
מג שמות ב, ב.

הילולת החוזה מלובלין

קיצור מהלך השיעור

תשעה באב הוא יום ההילולא של החוזה מלובלין, ויש הנוהגים ללמוד בו מתורתו (ובפרט השנה, כשתשעה באב חל בשבת). אחרי הקדמה על היחס בין הסתלקות החוזה – והחורבן בכלל – ללידת משיח, מבאר הרב כמה 'ווארטים' של החוזה: הראשון על עבודת התפלה; השני – והעיקרי כאן – על העבודה המשולשת "טוב ויחיל ודומם", המזכה ב"תשועת הוי"; על יראת שמים הגנוזה בברכת העשירות של החוזה ועל חשיבות החסד בכל דבר.

העלאת מ"נ ללידת משיח

חז"ל^א אומרים שבתשעה באב נולד משיח. כתוב שכל לידת נשמה חדשה היא לאחר הסתלקות צדיק – הסתלקות היא העלאת מ"נ בלשון הקבלה, מ"יין-נוקבין, כמו "אשה כי תזריע"^ב בהעלאה מלמטה למעלה. לעומתה הנשמה שיוודת היא המשכת מ"ד, מ"יין דכורין. לדוגמה, ח"י אלול הוא יום הסתלקות המהר"ל מפראג, ואחרי כך וכך שנים לידת הבעל שם טוב ואחרי לידת אדמו"ר הזקן באותו יום. כלומר, יש הסתלקות ואז לידה חדשה.

אותו הדבר לגבי משיח – המשיח נולד בתשעה באב כתגובה להעלאה מ"נ. אפשר לומר שההסתלקות היא של האר"י הקדוש, שנפטר בה' אב, כמה ימים קודם. אבל גם באותו יום גופא, תשעה באב, הסתלק צדיק מאד גדול, החוזה מלובלין שנפטר בתשעה באב תקע"ה.

כלל, כתוב בשלחן ערוך^ג שאת רוב חלקי

התורה לא לומדים בתשעה באב. יש דברים שמוותר ללמוד ועל כל יהודי חל החיוב גם ביום זה, ולכן מברכים ברכת התורה. גם הרבי מדגיש בשיחה^ד שבתשעה באב צריכים ללמוד תורה כל רגע, כמו בכל יום, רק שהלמוד צריך להיות בדברים המתאימים לתשעה באב. אצל חסידים – לומדים חסידות בתשעה באב (כמפורסם בשם רבי הלל מפאריטש). היות שזה יארציט של אחד מגדולי החסידות, גדולי הגדולים, החוזה מלובלין – מאד מתאים באותו יום ללמוד את הספרים שלו. החוזה קבר שלשה ספרי ווארטים ותורות מאד חזקים ונחמדים. הוא עלה השמימה בתשעה באב, וכנראה שמתוך העלאת מ"נ שלו המשיח יורד בתשעה באב.

העלאה והמשכה – חורבן הבית ולידת המשיח

ישנו גם פשט של הסתלקות שלפני ההמשכה – חורבן הבית עצמו, כמאמר חז"ל^ה "עלה אריה במזל אריה והחריב אריאל על

נרשם ע"י איתאל גלעדי. לא מוגה. מתוך ברית אריאל יצחק ואיל בנימין שי' פלאי, י"ב מנחם אב תשע"ד, יצהר.

א מדרש איכה זוטא נוסח ב.

ב ויקרא יב, ב.

ג או"ח תקנד, א.

ד ספר השיחות תש"נ ח"ב עמוד 574.

מתאים לצדיקי פולין, על המלים "אל נא אחי תרעו"¹ – ביטוי שאמר לוט לאנשי סדום. כך מפרש החוזה²: "נא" לשון בקשה ותפלה, ואם "אל נא" – אתה מתפלל ומרגיש שהתפלה לא נענית, לא עוזרת, אין את ה"נא", אין את הכח של התפלה – מה העצה? "אחי תרעו" – צריך יותר רעות, אחוה ורעות בין האחים, צריך להתוועד. צריך לשבת על שלחן, לומר 'לחיים', וההתוועדות החסידית תפעל מה שגם התפלה לא יכולה לפעול. אם "אל נא" העצה היא "אחי תרעו". בדומה לזה אומרים בחב"ד³ שמה שהמלאך מיכאל – מליץ היושר שלנו, עם ישראל – לא יכול לפעול, התוועדות חסידית ('ועמך כולם חסידים') יכולה לפעול.

פסוקי ט ו-כ בקהלת ג – "כי טוב"

נאמר עוד משהו מהחוזה: חז"ל אומרים⁴ שכאשר חבר ירמיהו הנביא את הקינות, העתידות להיות מגלת איכה, הוא חבר בתחילה שלשה פרקים בלבד – איכה, איכה, איכה (פרקים א-ב-ד). אחר כך הוסיף את פרק ג – פרק משולש, שלשה פסוקים לכל אות לפי האלף-בית (בתהלים קיט, תמניא אפי, כל אות חוזרת שמונה פעמים).

תופעה מיוחדת באלפא-ביתות ה'משולשות' יש בשתי אותיות – ט ו-כ – שכל הפסוקים שלהן מתחילים באותה מלה: "טוב הוי' לקוו לנפש תדרשנו. טוב ויחיל ודומם לתשועת הוי'. טוב לגבר כי ישא על בנעוריו... כי לא יזנח לעולם אדני. כי אם הוגה ורחם כרב חסדיו. כי לא ענה מלבו ויגה בני איש".

ח בראשית יט, ז.

ט אבני זכרון, חלק אבות הקדושים אות כד.

י אג"ק הרבי ריי"צ ח"ג עמ' תיג (מובא בתהלים אהל יוסף יצחק עמ' 198).

יא כך ברש"י על איכה א, א. וראה פתיחת איכה רבה כח.

מנת שיעלה אריה במזל אריה ויבנה אריאל⁵. האריה של הקליפה הוא נבוכדנצר, שנקרא אריה בתנ"ך – בפסוק "עלה אריה מסבכו" – והוא עלה בחדש אב, מזל אריה, והחריב אריאל. אבל דבר זה קרה בהשגחה פרטית "על מנת" – כמו שוטר על מנת לבנות, שוטר את הבנין הראשון כדי לבנות בנין יותר טוב, בנין אמתי ונצחי שלא יחרב לעולם. כל מה ש"עלה אריה במזל אריה והחריב אריאל" הוא על מנת שיעלה האריה של הקדושה – "אריה שאג מי לא יירא", הקב"ה משול לאריה – "במזל אריה ויבנה אריאל" בנין עדי עד.

אם כן, עלית שני בתי המקדש הקודמים באש השמימה בתשעה באב היא עיקר הפשט של ההסתלקות שקודמת להמשכה החדשה. זה ה"על מנת" – ההמשכה החדשה היא מלך המשיח שנוולד בעצמו של תשעה באב לפי חז"ל. כתוב שהמשיח נולד אחר הצהרים, באותו זמן שכבר מרגישים קצת הקלה בצום, בדינים.

זו הקדמה לכך שנאמר כמה ווארטים מהחוזה מלובלין:

"אל נא אחי תרעו" – התוועדות כשתפלה לא פועלת

לפעמים מרגישים שמתפללים ולא נענים. האמת שכל פעם שיהודי מתפלל מהלב, הוא ודאי נענה – או שהוא רואה זאת או שלא, אבל ודאי הקב"ה מקשיב ועונה לתפלתו. בכל אופן, מה עושים כאשר מתפללים ולא מרגישים שה' שומע ועונה לנו? יש ווארט חסידי מובהק, שרק צדיק חסידי יכול לומר אותו, 'ווארט' שלא כל כך מתאים לחב"ד אבל

ה פסיקתא דרב כהנא פי"ג אות טו.

ו ירמיהו ד, ז.

ז עמוס ג, ח.

"טוב ויחיל ודומם" – שלוש מדרגות בעבודת ה'

החוזה מלובלין¹ מדבר על פסוק אחד, האמצעי של שלשת ה"טוב" – "טוב ויחיל ודומם לתשועת הוי". רש"י כותב שלכאורה יש כאן ו מיותרת, היה צריך לכתוב "טוב יחיל ודומם". דברנו קודם על להתפלל או לא להתפלל (ובמקום התפלה להתוועד), יש עוד ספרים בחסידות שכתוב בהם שלפעמים צריך לא להתפלל. כך לדוגמה מבאר מי השלוח² את הפסוק "הוי ילחם לכם ואתם תחֲרֹשון"³. גם ב"טוב ויחיל ודומם" משמע כך. אבל לא כתוב "טוב יחיל ודומם" אלא "טוב ויחיל ודומם" – רש"י צריך לומר שה-ו מיותרת, ומביא עוד דוגמאות בתנ"ך. החוזה לא מביא את רש"י, אבל לכאורה זהו יסוד דבריו. מסביר החוזה ש"טוב ויחיל ודומם" היינו שלוש מדרגות בעבודת ה':

"טוב" הוא ריבוי מעשים טובים. כמו שמברכים בברית שיזכו לגדלו "לתורה ולחופה ולמעשים טובים" – התכל'ס של הכל היא מעשים טובים, כמו שרבא אומר "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"⁴. בפולין קוראים לצדיק 'א גוטער איד' – יהודי טוב. גם הרבי אמר⁵ שכל יהודי צריך היום להיות א גוטער איד – אדמו"ר. לשם כך צריך

החוזה אמנם מדבר רק על פסוק אחד מתוכם, כמו שנראה, אבל כדאי לשים לב שכל שלשת פסוקי ה-ט מתחילים ב"טוב" וכל שלשת פסוקי ה-כ ב"כי". יש כאן "בתלתא זימני הוי חזקה" של "כי טוב" דווקא בתוך מגלת איכה – "וירא אלהים את האור כי טוב"⁶, טוב-טוב-טוב, כי-כי-כי ("כי טוב" ברבוע פרטי = אור אור אור, ודוק).

'דריי כי'

יש ווארט מפורסם של עוד צדיק מאד גדול, רבי שלמה מקרלין, שהיארצייט שלו היה בכ"ב תמוז – בתוך בין המצרים (אמרו עליו שהיה משיח בן יוסף⁷, נהרג על ידי קוזאק). פעם שאלו את רבי שלמה מקרלין ממה הוא מתפרנס – זה סיפור ארוך⁸, נאמר רק את הווארט, לא היתה לו פרנסה, לא היה לילדים שלו מה לאכול – ורבי שלמה ענה שאני מתפרנס 'פון צוויי כי'. באידיש 'קי' זו פרה – השומעים הבינו שיש לו שתי פרות, אשתו חולבת ומוכרת את החלב, וכך הוא מתפרנס. הלך אחד השומעים ובדק – לא דובים ולא פרות ולא יער. אין פרה ואין פרנסה (פרה ופרנסה הולכות יחד). אותו אחד התרגז ורצה להרביץ לרבי שלמה, אז רבי שלמה ענה שיסביר לו מהם ה"צוויי כי" אליהם התכוון – "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו"⁹.

זו היתה הערת אגב, שכאן יש לא רק שני "כי" אלא שלשה "כי". דווקא בתוך מגלת איכה, קינות, יש שלש פרות שנותנות שפע רב. ויש שלש פעמים "טוב", אז יש שלש פעמים "כי טוב". זו רק הקדמה, תופעה מאד יפה שיש במגלת איכה.

יב בראשית א, ד.

יג ראה כתבי ר"י שו"ב, ר"ש מקארלין אות לח. ראה שיעור כ"ב תמוז ע"ט.

יד כתבי ר"י שו"ב שם, אות טז.

טו תהלים לג, כא.

טז זאת זכרון (לפני פ' ואתחנן), זה לשונו:

"טוב ויחיל ודומם לתשועת ה' כו". פשוט צריך האדם להיות טוב ולא רע ולא כעסן, וכן לזכור ולפחד מהבוב"ה [מהבורא ברוך הוא] כמו במתן תורה, אימה ויראה ורתת וזיעה, אך מי שבא לו כן מראה להעולם מה שבלבבו ולא כן ראוי כל זה שאפשר לו להיות בהצנע שזוכר בו טוב לשתוק וזה טוב להיות "טוב ויחיל" מפחד ה', "ודומם" זהו תועלת לקרב הגאולה, וזה "לתשועת ה'" הוא הגאולה.

יז מי השלוח פרשת בשלח.

יח שמות יד, יד.

יט ברכות יז, א.

כ שיחת הו"ר תשנ"ב.

יראת שמים בתוך העשירות

עוד ווארט קצר⁷²: החוזה, כמו רוב צדיקים פולין, צָדָד בכך שהחסידיים יהיו עשירים בגשמיים (גם בחב"ד בדור האחרון, הרבי אמר שכולם צריכים להיות עשירים גם בגשמיים, שזו הנהגה של 'א גוטער איד'). הוא אמר על עצמו שכאשר הוא מברך מישהו בעשירות הוא כולל בברכה גם יראת שמים – כשאני נותן לך שטר של מליון דולר, אני נותן לך גם יראת שמים (ולא צריך לומר זאת בפירוש). בכל מה שאני מברך בגשמיים – מכוסה ונתונה לך גם יראת שמים בתוך העשירות (ועל דרך זו יש לדרוש ש"אדם ניכר בכיסו" היינו במה שמכוסה בכסף שנותן מכיסו).

ביאור "הכל בידי שמים – חוץ מיראת שמים" לפי דרכו

בימים האחרונים⁷³ דברנו על המשנה המפורסמת של רבי עקיבא בפרקי אבות, "הכל צפוי והרשות נתונה"⁷⁴. משנה שהרמב"ם אומר שראוי רק לרבי עקיבא לומר אותה, כי היא תעלומת כל תעלומות ההגות והחקירה – ידיעת ה' מול בחירת האדם. הרמב"ם כותב בהלכות תשובה⁷⁵ שהתשובה לחקירה היא "אָרְכָה מארץ מדה ורחבה מני ים"⁷⁶ – יש תשובה, אבל היא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים.

אחד ממאמרי חז"ל שמבטא מאד חזק שיש בחירה חפשית – יסוד כל התורה כולה, כמו שהרמב"ם אומר – הוא "הכל בידי שמים

קודם כל להיות טוב".

המדה הבאה היא "ויחיל". החוזה מסביר ש"ויחיל" היינו לשון חיל ורעדה, פחד, אבל פחד ה', יראת ה'. זהו סדר מענין – קודם צריך להיות "טוב" ואחר כך, מתוך כך, זוכים ליראת ה' טהורה, "ויחיל".

בסוף "ודומם, שהחוזה מסביר כמדת הצניעות – שאף אחד לא יראה את כל מה שאתה עושה, גם את המעשים הטובים שלך וגם את יראת השמים שלך – כאילו שאתה דומם. הוא מסביר ש"דומם" היינו "הצנע לכת עם הוי' אלהיך"⁷⁷. היסוד האחרון במה ש"בא מיכה והעמידן על שלש"⁷⁸ – התכל'ס של כל השלש – הוא "והצנע לכת". ידוע⁷⁹ שהרבי ר' זושא דורש ש**תשובה** ראשי תבות של חמשה פסוקים – "תמים תהיה", "שויתי הוי'", "ואהבת לרעך", "בכל דרכיך דעהו", "הצנע לכת". גם תכלית התשובה היא להגיע ל"הצנע לכת", מדת "ודומם".

צריך להיות "טוב ויחיל ודומם" – שממש לא רואים אותך – ומי שזוכה לשלש המדות האלה מגיע "לתשועת הוי'". זו לא תשועה אישית, כך כותב החוזה, אלא הגאולה של עם ישראל כולו – נזכה "לתשועת הוי'", הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, על ידי שנקיים "טוב ויחיל ודומם". ווארט מאד יפה של החוזה על מגלת איכה. "לתשועת הוי' היינו לידת משיח בעיצומו של תשעה באב.

למי שאוהב גימטריא: "טוב ויחיל ודומם" מתחיל סדרת מספרים עולה – 17, 64, 96. בסדרה הרבועית הזו הבסיס הוא מינוס 15, **יה**, וכל הסדרה שוה **ברית**.

72 דברי אמת פרשת ויחי ד"ה "מאשר שמנה לחמו".

73 כה שיעור ז' מנחם-אב ע"ד, החל מפ"ב. וראה גם שיעור י"ז מנחם-אב ע"ד פ"ד.

74 כו אבות פ"ג מט"ו.

75 כז פ"ה ה"ה.

76 כח איוב יא, ט.

77 כא מיכה ו, ח.

78 כב מכות כד, א.

79 כג לוח "היום יום" ג' תשרי.

לכאורה אחרת – אני נותן לך עשירות ובתוכה כולל יראת שמים. איך יתכן?
צריך לחזור למאמר המקורי ולפרש לפי הווארט שלו – גם בדרך ווארט, כמובן – "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים": כל מה שאני נותן לך, כל מה ש"בידי שמים" – שנותנים לך מן השמים – הוא חיצוניות שמקיפה ועוטפת את יראת השמים. הכל "חוץ מיראת שמים", ובתוך כל דבר שיורד מהשמים יש יראת שמים. רק צריך לחדור פנימה כדי לגלות את יראת השמים. "הכל בידי שמים", וכל מה שניתן לך מהשמים הוא חיצוני, "חוץ", "מיראת שמים" הפנימית. כך אפשר ליישב בדרך של ווארט.

"בך חותמין" – לפתוח בחסד ולחתום בחסד

נסיים בעוד ווארט¹⁷: החוזה מסביר על "בך חותמין"¹⁸ שנאמר לאברהם אבינו, ווארט פשוט (שקרוב מאד לפשט) שהכל פותח באברהם ומסיים באברהם – כל דבר צריך לפתוח בחסד ולסיים בחסד.

לד אבני זכרון, תפילת נעילה.
לה פסחים קיז, ב.

חוץ מיראת שמים¹⁹. הכל ה' קובע וה' נותן, חוץ מיראת שמים – יראת שמים היא תפקיד שלך, של כל יהודי. כל יהודי צריך לעבוד בעצמו על ה"אוצר של יראת שמים"²⁰ – "יראת הוי' היא אוצרו"²¹. צריך להתייגע ביראה כדי להגיע אליה, וגם שואלים על כך את האדם אחרי מאה ועשרים.

אבל כאן לכאורה יש משהו לסתור – החוזה אומר שאני נותן לך עשירות, ובתוכה אני נותן לך גם יראת שמים. איך הוא יכול לתת? בחב"ד²² יש ווארט שעל מי שבא לרבי, לצדיק, ומבקש ממנו משהו ברוחניות נאמר "אל ישעו בדברי שקר"²³. על האדם לעבוד בכחות עצמו. הצדיק יכול לעזור לו, להדריך אותו, אבל אי אפשר לבקש בדברים רוחניים פנימיים. אמנם מברכים כל ילד להיות חסיד ירא שמים ולמדן, אך הברכה נועדה רק לעורר את החשק שלו – אי אפשר לתת את יראת השמים, צריך לעבוד עליה. כאן החוזה אומר

כט ברכות לג, א.

ל שם עמ' ב.

לא ישעיה לג, ו.

לב לוח "היום יום" כ"ד תמוז.

לג שמות ה, ט. ועיין ב"היום יום" שם בשינוי מנוסח הפסוק.

ביאורים בפרקי אבות

פרק ג משנה ג

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ עַל שְׁלֶחַן אֶחָד
וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבַרֵי תוֹרָה, כְּאֵלּוּ אֲכָלוּ מִזֶּבֶחַ
מִתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: 'כִּי כָּל שְׁלֶחַנוֹת מְלֹאוֹ קִיא צִאָה בְּלֵךְ
מִקּוֹם'. אֲבָל שְׁלֹשָׁה שְׁאֲכָלוּ עַל שְׁלֶחַן אֶחָד וְאָמְרוּ:
עָלָיו דְּבַרֵי תוֹרָה, כְּאֵלּוּ אֲכָלוּ מִשְׁלַחְנוֹ שֵׁל מִקּוֹם,
שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיְדַבֵּר אֵלָיו זֶה הַשְּׁלֶחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'

שיש בו ניצוץ, המחיה אותו וגורם לו להיות מושך. כעת, כשאדם ניצב בפני חוויה גשמית מושכת, אם יתעלם מהניצוץ האלוקי החבוי בה, אזי יפול לחוויה הגשמית עצמה ו'יקבור' את הניצוץ. עליו להבין שה' קורא לו

במשיכה הזו ולבחון אותה במסקפיים של עבודת ה': אם זהו דבר אסור, התיקון הוא להרחיק אותו, ואם זהו דבר מותר אפשר לנצל אותו לעבודת ה', למשל לאכול כדי 'להרחיב דעתו לה' יתברך ולתורתו". כך הניצוץ עולה לקדושה וממלא את תכליתו. לכן נאמר "עתידי אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל",¹ משום שלא העלה את הניצוץ לקדושה. כשאדם אוכל בצורה כזו, אפילו אם רק בירך ברכת המזון בהרחבת הדעת בזכות האכילה, הרי השיב את הניצוץ לשורשו. ה' שמח בניצוץ שחזר אליו אחרי אלפי שנות ריחוק, והוא מצרף את מי שהעלה את הניצוץ לסעוד על שולחנו, "כאילו אכל משולחנו של מקום". זו מידת חסידות של מסכת אבות, ולזה יודה גם ה'תוספות יום טוב'. אבל מי שבאכילתו רק 'נפל לתוך הצלחת', ובקושי ברך ברכת המזון לצאת ידי חובה, מסתבר שלא די בכך כדי לתקן את שולחנו...

הפסוק "זה השלחן אשר לפני ה'" נאמר למעשה על המזבח בבית המקדש,² ומכאן למדו חז"ל "כל זמן שביית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו"³ (אמנם בגמרא מוסבר שהשולחן מכפר כשאדם מארח עניים בסעודתו, ואילו במשנתנו נאמר שמעלת השולחן היא כשואמרים עליו דברי תורה). והנה מפרשי המשנה⁴ אומרים שדי בברכת המזון להיחשב שולחן שאמרו עליו דברי תורה! אמנם, ה'תוספות יום טוב' הקשה על כך, הרי מסכת אבות היא דברי חסידות,⁵ לפנים משורת הדין, ואילו ברכת המזון היא חובה גמורה!

כדי לעשות שלום בין המפרשים, נתבונן בפירוש החסידות למשנה⁶. בקבלה מבואר שבבריאת העולם 'התפזרו' בו ניצוצות קדושה, והתיקון הוא ב'אסיפת' הניצוצות והחזרתם לקדושה. כיצד אוספים את הניצוצות? ראשית, עצם המשיכה לדבר מסוים מגלה

1 תניא ד.

2 ירושלמי קידושין ד, יב (בשינוי קל).

א יחזקאל מא, כב.

ב ברכות נה, א.

ג רש"י ורע"ב.

ד בבא קמא ל, א.

ה ראה עבודת ישראל.

מצם לצום

מעין גנים – 'נקודה חסידית' לשבת חזון

סוד הצמצום

בימי בין המצרים חלים ימי ההילולא של שנים מגדולי הקבלה: ב-כג תמוז הסתלק הרמ"ק, שסכם וחתם את כל דרך הקבלה עד לתקופתו, וב-ה אב הסתלק האר"י, שפתח תקופה חדשה בהבנת הקבלה. מתוך התבוננות בחידושי האר"י (ויחסם לרמ"ק) נקבל זוית ראייה חדשה על ימי בין המצרים ו-ט באב:

חידושו העיקרי של האר"י לגבי קבלת הרמ"ק הוא "סוד הצמצום". האר"י הסביר שבתחילת כל המציאות, לפני שנברא דבר, היה אור אין סוף פשוט ממלא את כל חלל המציאות. האור האין סופי הממלא-כל לא איפשר קיום של כל מציאות אחרת מבלעדיו, ולכן כשעלה ברצון ה' לברוא את העולם הוא צימצם אורו האין סופי בנקודה האמצעית של האור (כשהאור שמלא את הנקודה האמצעית 'נדחק לצדדים') ויצר שם חלל ומקום פנוי מהאור האלקי, חלל בו יוכלו להברא עולמות עצמאיים ונפרדים בתודעתם מהאלקות. סוד הצמצום מדלג על בעיה פילוסופית שבהיווצרות עולם מוגבל ומרובה מה' האחד והאין סופי – לפי סוד הצמצום באמת העולם לא יכול היה להיברא מאור אין סוף עצמו, ולבריאה נדרשו צמצום והעלם מוחלטים של האור.

והנה, למושג צמצום עצמו יש פירוש נוסף והפוך: כשם שצמצום מתפרש כסילוק והעלמת האור האין סופי כך מופיע צמצום בחז"ל במשמעות של ריכוז וגילוי כל האור

האין סופי בנקודה אחת – "צמצם הקב"ה את שכינתו בין שני בדי ארון".¹ שכינת ה' ואורו האין סופי נמצאים בכל מקום בשוה – "לית אתר פנוי מיניה"² – אך גילוי אור ה' האין סופי מתחולל דווקא במקדש, כשהאור מצטמצם, מתמקד ומתרכז כולו לנקודה אחת. יש להדגיש שצמצום זה אינו העלם אור אין סוף וגילוי נקודה סופית ממנו, אלא ריכוז עצם האין סוף.

צמצום דילוג קפיצה

שני מובני הצמצום קשורים ומשלימים: הצמצום במובן הראשון הוא סילוק והעלם אור אין סוף כדי לפנות חלל מוגבל לבריאת נבראים מוגבלים. מסיבה זו, ה' לא נוכח בגלוי בכל העולם – עולם מצומצם אינו מסוגל להכיל גילוי אור אין סופי (כמאמר שלמה בחנוכת המקדש: "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך"³). אכן, הצמצום יוצר זירה מוגבלת שלתוכה – לנקודתה הפנימית, תכלית בריאתה – יתמקד ויצטמצם אור אין סוף. הצמצום הראשון יצר גבול, חלל פנוי, בו יתגלה ה' ע"י צמצום שני – צמצום הבלי גבול בגבול. הגילוי החדש והמרוכז בזירת הצמצום עמוק ועצמי לאין ערוך מהאור האין סופי שהיה גלוי בה קודם – זהו גילוי עצמות ה' ממש, מקור האור האין סופי. אותו גילוי הוא תכלית הבריאה – "לעשות לו [לעצמותו]

ב ראה תנחומא ויקהל ז; שה"ש רבה א, סב; בראשית רבה .ד, ד.

ג תקו"ז תקון נז (צא, ב).

ד מ"א ח, כז.

משיעור ה' אב ה'תשנ"ט. נרשם ע"י איתאל גלעדי.

א ראה סוד ה' לראיון ש"ב.

במיוחד – מזל חדש אב הוא אריה וימי החורבן ו"כריעת האריה" הם הכנה לקראת הזינוק העתידי של "גור אריה יהודה" לבנין בית המקדש השלישי וכינון מלכות ישראל משיחית (כדרשת חז"ל: "עלה אריה במזל אריה והחריב אריאל על מנת שיעלה אריה במזל אריה ויבנה אריאל"¹). בפרט מתיחס דימוי זה למעבר בימי השנה מימי בין המצרים לימי התשובה – שהרי על ימים אלו קוראים "אריה שאג מי לא יירא"² (וכרמז הידוע: "אריה ר"ת אלול ראש-השנה יום-כפור הושענא-רבא), והאריה גופא הוא אב שמזלו אריה – ימי בין המצרים הם צמצום הארי המכין את שאגתו-קפיצתו לימים הנוראים.

מתשעה באב ליום כפור

כמובן, עיקר הקשר בין ימי בין המצרים לימים נוראים מתבטא בקשר בין שני הצומות – פיסגת בין המצרים היא צום תשעה באב ופיסגת הימים הנוראים היא צום יום כפור. גם בצום – כמו בצמצום – יש שתי משמעויות: בפשטות נראה כי הצום נועד לצמצם ולהפחית את מציאות האדם, למעט את חלבו ודמו. אך בצום יש גם משמעות של התעצמות – הצם מתפנה מזוטות ו'מותרות' ומתכנס להתעצם עם נקודתו הפנימית. צום כזה מוסיף בריאות וחיים לאדם וניתן 'להשמין' ממנו (כפי שרבי מנחם נחום מטשרנוביל השמין מתענוג אלקי באמירת "אמן יהא שמא רבא"³).

גם כאן קשורים שני הדברים: צמצום מההתפשטות החיצונית (ה'אור') מאפשר לאדם להתעצם עם נקודתו הפנימית

יתברך דירה בתחתונים"⁴. בחסידות מוסבר שצמצום וסילוק האור נעשה כש"המאור נכנס במקום האור" – ולענינו, רצון המאור להתגלות בעצמו גרם להחשכת האור ה'מסתיר' אותו, אך תכלית ההחשכה היא גילוי מאיר של המאור עצמו. במלים אחרות, כל הצמצום הראשון אינו אלא יצירת כלי לצמצום השני⁵, תכלית הכל.

סוד זה רמוז בפסוק "צדק צדק תרדף"⁶ המלמד שרדיפה אחר יעד מרוחק נעשית בסוד **צדק** – ראשי תבות צמצום דילוג קפיצה – הצמצום הוא הכנה לדילוג וקפיצת העצם עצמו ליעד המרוחק (והוא סוד "צדק מלכותא קדישא"⁷ – המלכות 'קופצת' להיות כתר בעולם נמוך יותר, החל ממלכות דאין סוף שקפצה מלפני הצמצום להיות כתר לעולמות). בהכנה נוצר מקום לקפוץ אליו, ואף העצם מתעצם ואוצר את כחו לקראת קפיצה. כך, יש ורביצת האריה – הנדמית נינוחה – היא בעצם אצירת כח על ידי צמצום לפני זינוקו והתגלות כל כחו ביעדו המרוחק. בכלל, ימי בין המצרים הם ימי צמצום ומיצר מעיק – ימי חורבן והסתלקות אור – שראוי להבין בהם היטב את סוד הצמצום. דימוי האריה הולם (וממתיק) ימים אלו

ה תנחומא נשא טז; תניא פרק לו.

ו ראה סוד ה' ליראיו עמ' עב הערה כא. הלשון מובא בפלא הרמון בכ"ד.

ז בעומק, כל מהות הצמצום היא חשיפת שרש הכלים (שבאור אין סוף היה ב'העלם שאינו במציאות"). הסבר החסידות ש"הצמצום לא כפשוטו" והמאור ואור אין סוף ממלאים עדיין את החלל הוא חזרה לדרך הרמ"ק (כדברי הבעש"ט עצמו), לפיה אור אין סוף מלא את הכל ללא צמצום. האר"י אמר שקבלת הרמ"ק היא תהו ואילו הקבלה שלו היא תיקון – ולפי זה מתברר כי החסידות עשתה את השילוב המשיחי של "אורות דתהו" (אור אין סוף כשיטת התהו של הרמ"ק) ב"כלים דתיקון" (שנבנו מצמצום קבלת התיקון של האר"י), וד"ל.

ח דברים טז, כ.

ט הקדמת תקו"ז י"ב, ("פתח אליהו").

י בראשית מט, ט.

יא פסיקתא דרב כהנא פי"ג אות טו.

יב עמוס ג, ח.

יג מטה משה ח"ה סעיף תשעח.

יד לוח "היום יום" ט"ו תמוז.

בכתיב חסר (בשל תחושת החסרון בצם תשעה באב) ו"צום" בכתיב מלא (בשל תחושת המילוי באור אלקי שבצום יום כפור). בחסידות² נדרש "הקל קול יעקב" שה"קל" הראשון הוא קול התפלה החסרה והנזקקת, בה האדם הוא "חותם שוקע" הקורא לה', וה"קול" השני הוא קול התורה, בה מצמצם ה' ונותן את עצמו לאדם. כך גם בסוד הצמצום, הצם החסר קורא לצום העליון והמענג – כל המתאבל על ירושלים [בצם חסר] זוכה ורואה בבנינה [בצום מלא ומענג]^{3א}.

"אינו מצווה ועושה"

ונקודה נוספת: הצמח-צדק אמר שבים כפור אינו צריך לאכול וב-ט אב אינו מסוגל לאכול – בימים אלו מאירה דרך קיום המצוות המשיחית של "אינו מצווה ועושה". התעצמות עם מצות הצום גורמת לעשיתה מתוך הזדהות עצמית, ללא צווי חצוני. בחסידות מבואר שהצום הנעלה ביותר הוא כשהאדם שוכח לאכול^{3ב}. צום לא-מודע כזה שייך לדרגת הכתר, ושתי הדרגות של 'לא יכול' ו'לא צריך' – בהן האדם לא אוכל באופן טבעי, אך יתכן שהוא מודע לכך – מקבילות לחכמה ובינה. בעוד תיקון מדות הלב הוא בעבודת "מצווה ועושה", תיקון המוחין המשיחי הוא בהתעצמות עד ל"אינו מצווה ועושה"^{3ב}.

(ה'עצם'), לגלות אותה ולחיות את כל מאודו ממנה (בסוד כניסת העצם-המאור במקום האור). בעומק, בכל צום נרצה מתחולל התהליך ביחס לה': ב"צום אבחרהו... ויום רצון להוי"⁴ העינוי ו"מיעוט חלבי ודמי" פועלים צמצום בישות האדם – כך שידאג לזולתו – והופכים אותו ל"חותם שוקע" כפוף, כנוע ומשתוקק לגילוי ה'. פינוי המקום מעורר את ה' לצמצם עצמו כ"חותם בולט"⁵ הממלא את החלל שנוצר בנפש האדם ומעניק לו תוספת חיים ושובע עצמיים – "והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך יחליץ"⁶.

זה היחס הפנימי בין תשעה באב ליום כפור: בפשטות, תשעה באב בא על צמצום וסילוק האור האלקי בחורבן הבית, והצום מחדיר לאדם עצב ופועל גם בו צמצום ומיעוט ומדגיש את שפלותו. לעומתו, צום יום כפור מעלה את האדם לשיאו – תכלית עבודת ה' על ידי הכהן הגדול במקדש – ואף מתגלה בעצם הצום ענג אלקי (כדרשת החסידות⁷ שביום כפור מתקיים "לחיותם ברעב"⁸ – הרעב עצמו מחיה ומענג את האדם). בפנימיות, תשעה באב מפנה מקום לצמצום וריכוז עצם הענג האלקי ביום כפור – ואדם פנימי חש בכך כבר בצום תשעה באב.

שני הצומות מרכיבים את סוד הצמצום, הרומז לשני צומות – והיינו "מיעוט אחר מיעוט" ש"לא בא אלא לרבות"⁹ – "צום"

טו ישעיהו נח. כל נבואה זו נדרשת היטב לאור דברינו – עיין שם, תן לחכם ויחכם עוד.

טז ראה לקו"ת שה"ש ד"ה "שימני כחותם" (מה, א).

יז לקו"ת שה"ש יד, ב ובכ"ד.

יח תהלים לג, יט.

יט יומא מג, ב.

כ תו"א פה, ג ובכ"ד.

כא תענית ל, ב.

כב ראה חנה אריאל פרשת צו.

כג ראה קידושין לא, א ובאורך מאמר "מודעות טבעית" (ובפרט ביאור א) בספר מודעות טבעית.

מהפכה ראשונה (7)

ההיתר הופך להיות מצוה

בשנים האחרונות, הרב גינזבורג מלמד על ארבע 'מהפכות' גדולות בהלכות תלמוד תורה: כתיבת התורה שבעל פה, נטילת שכר על לימוד תורה, לימוד תורה לנשים ולימוד תורה לאומות העולם, כאשר היום אנו נמצאים בעיצומה של המהפכה השלישית ובראשיתה של המהפכה הרביעית.

מצוה לכתוב ספרי קודש

כפי שלמדנו, תחילה היה אסור לכתוב דברי תורה שבעל פה, "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרו בכתב"^א, אבל לאחר זמן נכתבו המשנה והגמרא משום "עת לעשות ה' הפרו תורתך".

אמנם לאחר שנקבע ההיתר הוא הפך למצוה. כך נפסק בשולחן ערוך "האינדא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה"^ב. וכיוצא בזה, על ההלכה "כופין בני העיר זה את זה לקנות להן ספר תורה נביאים וכתובים"^ג, כתבו הפוסקים שזה "בימיהם שלא ניתנה תורה שבע"פ ליכתב, ועכשיו שניתנה ליכתב כופין לקנות גם תורה שבעל פה כולה שהם ספרי התלמוד והפוסקים ומדרש אגדות, שילמדו בהם גדולים וקטנים"^ד.

ומקור הדברים בדברי הרא"ש (הלכות ספר תורה) "ואומר אני דודאי מצוה גדולה היא לכתוב ספר תורה... וכן כתב הרמב"ם ז"ל דמצוה עשה היא לכל איש ישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנאמר 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'... וזהו בדורות הראשונים שהיו כותבים ספר תורה ולומדים בו. אבל

א עריכה: יוסף פלאי.

גיטין ס, ב. תמורה יד, ב.

ב יורה דעה ער, ב.

ג תוספתא שהובאה ברי"ף בבא בתרא ה, א, וברא"ש שם סי' כד. וקצת קשה מזה על דעת הרמב"ם, שהמשנה נכתבה בדורות הראשונים, אם כן מדוע לא כופים לקנות ספרי משנה.

ד הלכות תלמוד תורה (אדה"ז) ז, יג. לפי המגן אברהם קנ"א סק"א.

האינדא שכותבין ספר תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושים להגות בהן הוא ובניו. כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב 'ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם'. וע"ה הגמרא והפירושים ידע פירוש המצות והדינים על בוריים, לכן הם הם הספרים שאדם מצווה לכתבם וגם לא למכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה". אך נחלקו הפוסקים האם כוונת הרא"ש שבנוסף למצוה על כל אחד לכתוב ספר תורה כשר צריך גם שיהיו לו שאר ספרים, או שבזמן הזה אין חיוב על כל אחד לכתוב ספר תורה^ה.

וביאר הרבי שהמצוה דאורייתא של "כתבו לכם" משתנה במשך הדורות: בשלב הראשון המצוה היתה דוקא לכתוב ספר תורה ככל הלכותיו, כיון שהיה איסור לכתוב תורה שבעל פה, אבל לאחר שהתפשט ההיתר לכתוב תורה שבע"פ, משום "עת לעשות לה'", אזי קיום המצוה הוא שיהיו לאדם ספרי קודש^ו. וכיוצא

ה ראה מפרשי הטור והשו"ע יו"ד סימן ער.

ו לקוטי שיחות חכ"ג עמ' 17. מובא בתרגום בשערי הלכה ומנהג יו"ד עמ' שח, ומתוך דברי: "שהענין ד'כתבו לכם' אינו עצם גדר המצוה, אלא חיוב פרטי בהמצוה, מצות עשה מהתורה מיוחדת לעשות מעשה (כתיבה) שיהיה לו (ספר) תורה שבכתב וללמוד בתורה זו... ובזמן אמירת הציווי היה מעשה זה (כתיבה) קשור ואפשרי רק ע"י לימוד בס"ת, תורה שבכתב (כי אר"י הוא דרביע עלי', על הגברא — תושבע"פ ה' אסור אז בכתיבה, דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם). על ידי זה (אר"י דרביע) מתוסף דבר צדדי, שלא מחמת הענין דידן ד'למדה .. שימה בפיהם, אלא מפני הדינים דעשיית ספר — ספר תורה, צריך להיות שרטוט, לשמה, בכתב אשורי ובלשון הקודש, כתובה כולה וכו' — לכן בנגוע לפועל מוכרח להתקיים ה'כתבו לכם' ע"י

שלא כתב דברי תורה כיון שלא חשש לשכחה.¹
 אך אחרים מגדולי ישראל לא חשו לזה,
 וכתבו שבכגון זה יש לומר "מתוך שלא לשמה
 בא לשמה", ואיסור הכתיבה כבר הותר לגמרי.
 וראיה גדולה לדבר, שהרי האיסור לא הוזכר
 ברמב"ם ובשו"ע.² וכן על הנהגתו של רבי נתן
 אדלר, כתבו שאין זו הנהגה לרביס.³

ט כך מעיד ר' אהרן מרקוס בסוף ספרו קסת הסופר (פירוש
 לשו"ת מן השמים) "ושמעתי מהגאון רבי שמעון סופר זצ"ל
 ששאל את אביו רבי משה סופר זלה"ה על מעלת רבו רבי
 נתן אדלר... ואמר לו בזה הלשון: אני אינני חסיד ואיני אוהב
 גזמות, אך זה אומר לך כי השגת מורי למעלה ממלאך ושרף,
 וסיפר איך שלא כתב מעולם דבר מתורה שבע"פ, מפני שאמר
 כי לא התירו לכתוב אלא למי שתקפה עליו משנתו, אבל מי
 שלא שכח דבר אחד ממשנתו לעולם, עדיין האיסור הראשון
 עומד בתקפו, ואני לא שכחתי מעולם. ע"כ".

ויפה מפרש לפי זה הרב מרקוס (שם) את המשנה האחרונה
 במסכת ברכות "והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו
 בשם... ואומר עת לעשות לה" הפרו תורתך ר' נתן ואמר הפרו
 תורתך עת לעשות לה" — שרבי רמז כאן על כתיבת המשנה
 משום עת לעשות לה, אבל רבי נתן בר פלוגתיה דרבי לא
 הסכים עמו ואמר שזה "הפרו תורתך", ואם תאמר שהשעה
 צריכה לך, הרי "עת לעשות לה", הוא ידאג לתקון העת
 המיוחדת. כלומר, רבי נתן התנא הוא השרש לדעת רבי נתן
 אדלר! [והרב מרקוס מסביר זאת גם ע"פ דברי האר"י, ש'עת'
 היא המלכות, ומכוחה יש כח להפיר את התורה בהוראת שעה,
 ואילו ר' נתן הוא מעל המלכות, מהתפארת ששם אין שכיחה,
 עיי"ש. ולהוסיף שרבי נתן אדלר רומז למדת התפארת-רחמים,
 נשר המרחם על בניו, שהרי אדלר פירושו נשר]. וראה עוד על
 רבי נתן אדלר בממעין גנים ויקרא, מאמר "צום העשירי".

י פסחים ג, ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ה.

יא כן כתב בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סי' ב, עיי"ש.
 והרחיב בזה בשו"ת יחזה דעת ח"ג סי' ע"ד, שם הביא מכמה
 אחרונים שחלקו על החת"ס, וכתב שהדבר תלוי בשאלה אם
 האיסור דאורייתא או דרבנן. שאם זה איסור דאורייתא אזי
 הוא לא פקע לגמרי אלא רק במה שנוגע ממש ל"עת לעשות
 לה", כשכותב תורה לשמה ("לה", לשם שמים), אבל אם
 כותב להגדיל שמו וכדו' חוזר האיסור. מה שאין כן אם האיסור
 דרבנן אזי הוא פקע לחלוטין, גם כשלא לומד לשמה (כלומר
 ש"עת לעשות גו"י). הוא חד פעמי והאיסור בטל לגמרי. עכ"ד.
 אך יש להעיר שאין זה מוכרח: מצד אחד, גם אם האיסור הוא
 דרבנן ודאי לא ניחא לחכמים להתירו עבור אדם הלומד לא
 לשמה להגדיל שמו וכו'. מאידך, אין הכרח לפרש בכתוב
 "נתע' לעשות לה" שהוא תנאי, שדוקא לימוד לשמה הותר,
 אלא כפיטא הפסוק שבוטל האיסור ("הפרו תורתך", איסור
 דאורייתא) הוא שבטל ה"ה.

יב כדברי ר' צדוק (מחשבות חרוץ טו): "וראייתו כתוב על
 שם חכם גדול אחד שלא כתב שום דבר מחידושו באומרו
 כי לא הותר לו הכתיבה, כי הוא זוכר הכל ולא שכח שום דבר

בזה בדברי רבי צדוק הכהן "מצות 'כתבו לכם
 את השירה' כוללת כל כתיבות דברי תורה שיהיה
 השארה בעולם הזה, ואף דמדינא דברים שבעל
 פה אי אתה רשאי לאומרם בכתב, מכל מקום אחר
 שהותר לכתוב הרי כתיבתם מצוה ובכלל מצות כתבו
 לכם, שעיקר הכוונה שיהיה קיים לדורות... ועל כן
 הזהירו הקדמונים לכתוב כל מה שמחדש... ואין לך
 יום שלא יתחדש בו איזה חידוש בתורה על ידי איזה
 תלמיד ותיק שבדור, ואותו חידוש שהוא חיי עולם
 צריך שישאר קבוע וקיים בפועל בעולם הזה".

וכן הכריז הרבי במבצע האחרון מ'עשרת
 המבצעים' לדורנו "שכל יהודי יהיה לו ספרים בביתו
 — ומה טוב 'בית מלא ספרים' — אבל עכ"פ מוכרח
 שיימצאו אצלו ספרי היסוד: (סידורים) חומשים
 (תנ"ך) משניות ספרי פסקי דינים וכו'".

האם האיסור עדיין קיים

והנה דעת החתם-סופר שגם היום קיימת
 הגבלה על כתיבת דברי תורה, וההיתר מותנה
 בכך שהכתיבה תהיה לשם שמים — "עת
 לעשות לה", לשם ה' — אבל הכותבים ספרים
 שלא לשם שמים עוברים באיסור כתיבת
 דברים שבעל פה.⁴ דהיינו, עצם האיסור עדיין
 תלוי ועומד וההיתר הוא בבחינת הוראת
 שעה הנאמרת בכל פעם מחדש, כמו 'פעולה
 נמשכת' (וכיוצא בזה באבני נזר, שיובא לקמן,
 שההיתר הוא בגדר דחוי). זו גם שיטת רבי נתן
 אדלר, רבו של החתם סופר, שמעידים עליו

כתיבה עם פרטי דינים הנ"ל. אבל 'האינא' — כשמחמת' עת
 לעשות לה' הפרו תורתך' כתבו גם תושבע"פ, והלימוד בכדי
 'לידע פי' המצות והדינים על בוריים' אינו מס'ת, אלא מספרים
 כתובים של חומשי תורה משנה וגמרא ופירושיהן, אז המצוה
 ד'כתבו' (המעשה) קשורה עם ספרים אלו: ובהם אין דין שרטוט
 וכו', פרטי הדינים שישנם בס'ת, הרי בהתאם לזה בקיום המצוה
 על ידם צריך להיות ומספיק מעשה העושה אותן לספרים שעל
 ידם יכול להיות ולמדה שימה בפייהם מתוך הכתב".

ז מחשבות חרוץ אות טו.

ח שו"ת חת"ס או"ה סי' רח.

תורה מלמטה

בקשת בנות צלפחד לקבל נחלה, שהפכה להלכה קבועה של ירושת הבת (תחילה נאמר "כן בנות צלפחד דברת נתן נתן להם אחות נחלה וגו'"), הוראה אישית עבורן, ומיד נאמר "ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" כהלכה לדורות¹⁰).

כלומר, בדרך כלל תורה היא הוראה מלמעלה, אבל יש מצוות והלכות שנקבעו דוקא באתערותא דלתתא, או בדרך של מעשה שנקבע להלכה (כמעשה פינחס), או בדרך בקשה-תביעה שנענתה בציווי מפורש (כמו פסח שני וירושת הבת), או בהכרעת חכמי הדור כהוראת שעה (שלוש אפשרויות אלו כנגד עולם העשיה, עולם היצירה, עולם הבריאה, ודוק). על זה נאמר "נצחוני בני¹¹", "הקב"ה נוצחין אותו ושמו¹²" – דהיינו שרצונו של ה' להיות 'מנוצח' בהוראת שעה מלמטה המגלה את רצונו העצמי¹³.

בכללות, תורה שבכתב היא 'תורה מן

התבאר אם כן שכתובת התורה שבעל פה הפכה להיתר גמור. זהו חידוש, שהרי ההיתר נסמך על הפסוק "עת לעשותך לה' הפרו תורתך" – ומשמע שזה בגדר הוראת שעה דוקא, "עת לעשות". וכן הפסוק "עת לעשות ה' הפרו תורתך" נדרש על הוראת שעה, כמו שפירש רש"י (בדברי הגמרא) "הפרו תורתו עושי רצונו, כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות [מעשה מובהק של הוראת שעה] משום דעת לעשות סייג וגדר בישראל לשמו של הקב"ה¹⁴". אם כן קשה לכאורה, כיצד כתיבת תורה שבעל פה נעשתה היתר קבוע?

אפשר לומר שכיון שסיבת ההיתר קיימת ועומדת לכן ההיתר נמשך, מעין הוראת שעה ממושכת¹⁵. אך יותר נראה שאכן יש הלכות שתחילה הן בגדר הוראת שעה אך אחר כך הפכו להלכה קבועה. וכמה דוגמאות: א. בקשת הטמאים לעשות פסח שני, "למה נגרע", שהפכה (מיד) להוראה לדורות. ב. מעשה פינחס שלפי פשוטו היה הוראת שעה (לקנא לכבוד ה' ולעצור את המגפה מעל העם) והפך להיות הלכה במשנה "הבועל ארמית קנאין פוגעין בו¹⁶". ג.

ממשנתו ומחידושו מעודו, וטעה כפי מה שנתבאר כי אין כוונת הכתיבה לעצמו לבד רק לדורות הבאים. וראוי לציין שרבו השני של החת"ס, רבי פינחס הלוי הורוביץ, כתב דברי תורה בהרחבה בספריו הנפלאים – הפלאה, המקנה, פנים יפות – וכן נהג החת"ס אחריו. והנה בספר פנים יפות, שמות לד, כז, פירש שרבי נתן במשנה בברכות בא להוסיף על דברי רבי, שרבי קבע את המשניות בלשון קצרה, המתאימה להבנת אותו הדור, אך רבי נתן חשש גם לדורות הבאים – "הפרו תורתך" עכשיו על שם "עת לעשות לה" בדור הבא – ולכן תרחיב את הביאור, כמו שרואים במסכת אבות דרבי נתן!

יג רש"י ברכות סג, א. וכו"ב פירש רש"י בתהלים קיט, קכו. יד כמו שכתב מהר"צ חיות בתורת נביאים פ"ו כי אותה הסיבה אשר הניעם אז לכתוב ספרי דאגדתא משום כובד הגלות וגודל השחכה, זאת הסיבה עודנה אתנו היום כל משך עניינו ומרדנו¹⁷.

טו סנהדרין פ"ט מ"ו. וראה בגמרא שם פב, א, שלדעת רב ההלכה נאמרה לפני כן בידי משה, אבל לדעת שמואל ורבי יצחק פינחס לא פעל כלל לפי הוראה אלא מדעת עצמו.

טז במדבר כז, ח-ז. הפירוש שזו הוראת שעה שהפכה להלכה לדורות מתחזק מהשוואה להמשך המעשה בפרשת מסעי (במדבר פרק לו), כאשר בני מנשה טענו שיגרע מנחלתם אם בנות צלפחד תנשאנה לשבט אחר, ועל זה באה התשובה "כן מטה בני יוסף בדרים" – כמו "כן בנות צלפחד דברת" – "זה הדבר אשר צוה ה'" שכל בת יורשת נחלה תנשא רק לבני שבטה. ופירשו חז"ל "דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה" (תענית ל, ב). ומשמע שיש שתי הוראות שעה: הוראת שעה לבנות צלפחד שהפכה להלכה לדורות, והציווי על נישואי בת יורשת נחלה שבותר הוראת שעה.

יז דוגמאות נוספות: א. גוי שהכה את ישראל חייב מיתה ונלמד ממעשה משה בצרי (סנהדרין נח, ב). ב. מורד במלכות שנהרג נלמד מדברי בני ראובן וגד ליהושע "כל איש אשר ימרה את פיך... יומת" (כמבואר בסנהדרין מט, א) אע"פ שבפשוטו זו היתה אמירה לשעה. ג. הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פ"ב ה"י למד ממלחמת מדין שישראל שבא על הגייה בזדון הרי היא נהרגת, אע"פ שבפשוטו זו היתה הוראת שעה של משה בנקמת מדין (וראה מגיד משנה שם).

יח בבא מציעא נט, ב.

יט פסחים קיט, א.

כ כאמור, דוגמה מובהקת להוראת שעה היא פסח שני, והנה הסוד של פסח שני הוא ש"אין דבר אבוד" (לוח היום יום ל"ד אייר), וזה גופא רומז לכך שלהוראת שעה באתערותא דלתתא – עד כדי התערורות היחידה שבנפש, בהכרח נפשי למעלה מטעם ודעת – יש תמיד הענות מלמעלה של "נצחוני בני".

הארץ, כנגד ה' תתאה, מלכות, ארץ שבארץ^{כא}.
 בסגנון נוסף: התורה היא "חיי עולם"^{כב},
 והלכות התורה הן קבועות ובלתי משתנות, אבל
 הוראת שעה היא בחינת "חיי שעה" שבחיי עולם.
 כל הוראת שעה היא בחינת "עבירה לשמה"
 שעליה נאמר "גדולה עבירה לשמה ממצוה
 שלא לשמה"^{כג}, כלומר שהחריגה מהכללים
 הרגילים מגיעה בשורש ממקום גבוה יותר.

השמים' ותורה שבעל פה היא 'תורה מן הארץ'
 ("מלכות פה תורה שבעל פה" והמלכות נקראת
 ארץ), אלא שבתורה שבכתב גופא יש מצוות
 שניתנו בדרך אתערותא דלתתא, מן הארץ.
 בפירוט, יש שלש מדרגות בתורה שבכתב:
 ארבעה חומשים מפי הגבורה – כנגד י שבשם,
 חכמה, שמים שבשמים; חומש דברים שמה
 אמר "מפי עצמו" (כאשר "שכינה מדברת
 מתוך גרונו") – כנגד ה' עילאה, בינה ("משה
 זכה לבינה"), 'ארץ שבשמים', כאשר חכמה
 ובינה הם "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין";
 המצוות הנ"ל שהגיעו בדרך אתערותא דלתתא
 והפכו לחלק מהתורה, כנגד ו שבשם, שמים
 שבארץ; ולבסוף תורה שבעל פה, תורה מן

כא תורה מן השמים תורה מן הארץ = 2093 = 7 פעמים 13
 פעמים 23.
 כב שבת י' א.
 כג נזיר כג, ב. וראה מאמר 'בכל דרכיך דעהו' בספר תשובת
 השנה.

המשך מעמ' 28

בפסוק הראשון בתורה: "בראשית ברא אלהים
את" – את ראשי תבות איל תמים ואשם תלוי.
 אמרנו זאת כדי לעשות את הדברים
 שמחים בסוף. שבזכות אהבת ישראל ללא
 תנאי (הכולל את כל המינים הטהורים...^{טו})
 בנוסף לכל מה שאמרנו, משיח יבוא, ושהימים
 האלה יהפכו מיגון לשמחה, מדאגה וחרדה
 לאור ושמחה מושלמים.

כדי לאכול חגבים צריך להיות תימנים – להם
 עדין יש מסורת. **חגב** בגימטריא **אהבה**. כל
 הביטוי **אהבת ישראל** עולה 73 פעמים **חגב**...
 קרבן האשם עליו דברנו נקרא בחז"ל
 "אשם תלוי" – הוא תולה את החטא שלך
 בינתיים, כי אם אחר כך יודע שבאמת חטאת
 עליך להביא קרבן חטאת. האשם תולה את
 החטא בלימבו – זהו עוד סממן לכך שהכל
 שייך כאן ללא-מודע. ל"אשם תלוי" יש אותם
 ראשי תבות כמו "איל תמים". הכל רמוז

טו ראה מבחר שיעורי התבוננות חיי"ז עמ' 117-126.

הסיפור החסידי

החווה מלובלין | יש דין ויש דיין

הרה"ק ר' יעקב יצחק הלוי הורוויץ, "החווה" מלובלין, נולד בשנת תק"ה בפולין. הוא היה תלמידם של הרה"ק ר' שמעלקע מניקלשבורג והרה"ק המגיד ממעזריטש, ואחרי הסתלקותם נדבק ברה"ק ר' אלימלך מליז'ענסק והפך לתלמידו המובהק. הוא התיישב בעיר הגדולה לובלין והקים בה את חצרו, שהמונים נהרו אליה. נודע כגאון וקדוש וכבעל ראייה רוחנית מופלאה בעטייה כונה בשם "החווה". מסופר שאת עיניו הצופיות קיבל במתנה מרבו רבי אלימלך. עסק הרבה בקירוב הגאולה וביאת המשיח. החווה שלח את בכירי תלמידיו להפיץ את תורת החסידות בכל רחבי פולין וגליציה, וביניהם "היהודי הקדוש" מפשיסחא, רבי אורי "השרף" מסטרליסק, רבי נפתלי מרופשיץ ועוד רבים. בערב שמחת תורה תקע"ה נפל מחלון ביתו בנסיבות פלאיות ועלומות, תוך כדי שמסר את נפשו על פעולות רוחניות לדחיקת הקץ והבאת משיח צדקנו. בעקבות הנפילה הקשה שכב החווה על ערש דוויו קרוב לשנה, עד שהסתלק ביום תשעה באב תקע"ה, ומנוחתו כבוד בעיר לובלין.

בדחן ולשלם לו כראוי, אפילו יותר מהוצאות התזמורת, כדי שישמח את החתן והכלה ואת כל הנוכחים. היו גם צדיקים גדולים שקודם פרסומם היו בדחנים בחתונות, כמו רבי נפתלי מראפשיץ ורבי אייזיק מהאמיל – המשכיל החב"ד הנודע, שכן כדי להיות בדחן אמתי, צריך להיות פֶּקח]. ר' משה הבדחן אומר את דברי הבדחנות שלו, כולם שמחים וצוחקים, קמים לרקוד, ואז תוך כדי הריקודים נפתחת תקרת הבית, יורדת מהשמים יד אוחזת בחרב מלובנת ודוקרת את ר' משה הבדחן בבטן ומשליכה אותו החוצה מהגג.

החסידים נבהלו ולא הבינו מה קורה כאן. כששאלו את המסובים לפשר העניין, ענו להם שכולם מחכים עכשיו לר' משה הבדחן שיבוא ויאמר דברי בדחנות. עברו מספר דקות ושוב מגיע ר' משה הבדחן, כאילו לא קרה דבר, וכל הסדר חוזר על עצמו. בדיחות, צחוק, ריקודים ושוב החרב המלובנת. כך חזר על עצמו המעשה מספר פעמים. החסידים כבר הבינו שיש דברים בגו וכי הם נקלעו למקום של החיצונים וכנראה שזהו עונש משמים לר'

שני חסידים סוחרים היו לו לחווה שבאו לשהות בצל קורתו. כעבור מספר ימים, באו להפרד מהחווה ולקבל את ברכת הדרך. "מדוע אתם יוצאים בשעת לילה?" שאל החווה, "אדם צריך לבוא בבי טוב ולצאת בבי טוב, מוטב שתמתינו לבוקר". החסידים הסבירו לרבי שעליהם לצאת בהקדם כדי להספיק לסגור עסקה חשובה. החווה שמע ולא ענה והחסידים יצאו לדרך. באמצע השביל, ביער עבות, אבדו החסידים את דרכם. כעבור זמן מה ראו החסידים מרחוק נקודת אור, בית בלב היער. שמו החסידים פעמיהם לכיוון הבית, וכשנכנסו ראו להפתעתם שבמקום נערכת חתונה יהודית. בראש השולחן יושב זקן נשוא פנים, וכל האורחים יושבים סביב לשולחן ולא רוקדים. כששאלו החסידים את הנוכחים מדוע לא רוקדים נענו שכולם מחכים לר' משה הבדחן שיבוא ויאמר דברי בדחנות בטרם הריקודים.

תוך רגע קט הגיע ר' משה הבדחן, נעמד על השולחן והתחיל לומר דברי בדחנות כמנהג ישראל [מנהג ישראל בחתונה להביא

עניינים שהם אולי הכי מהותיים אצל החוזה. לכן, מן הסתם, שלח אותם החוזה לראות דווקא את המעשה הנורא הזה, על מנת שיחרטו אצלם בעומק שיש דין ויש דיין בעולם – וזו מידת גבורתו של הקב"ה. כתוב שבית דין של מעלה יושב בהיכל הזכות, ההיכל השייך דווקא לספירת הגבורה, מידת הדין. שם ההיכל – היכל הזכות – מלמד על תכלית הדין, לזכך ולזכות את האדם על מנת שיהיה בסופו של דבר זך ונקי.

לפני תקופת הבעל שם טוב נהוג היה ללמוד הרבה בספה"ק 'ראשית חכמה', והפרקים בהם מתאר הספר את הגיהנם היו כל כך מפחידים עד שגרמו לחלק מהאנשים לשקוע במרה שחורה ואף לשיגעון. לכן היו צדיקים שאסרו ללמוד בספר הזה, בפרט בחלקים שמתארים את ענשי הגיהנם. כאן אנחנו מוצאים גישה חסידית ללימוד המוסר החשוב של "יש דין ויש דיין" ולפעולתו על האדם. אין צורך שנראה או נדמה לעצמנו את שבעת מדורי הגיהנם, די לנו בקריאת הסיפור – שכל אחד יקח ללבו.

מי בעיקר צריך לדעת ש"יש דין ויש דיין"? כנראה הסוחר הנאלץ לצאת באמצע הלילה – ולא ב"כי טוב" – לצרכי מסחרו. כנראה שבעיקר למי ששקוע בחושך העולם הזה וטרדותיו – ואינו זוכה לשכון תדיר בהיכלות "תורה אור" בהם נוכחות ה' בהירה – יש להראות ולהזכיר זאת, כדי שישמור את עצמו בדרכי חיים.

משה. בפעם הבאה שנכנס ר' משה, נגשו אליו החסידים ושאלו אותו לפשר העניין, "מדוע מגיע לך העונש הזה?". ענה להם רבי משה "כל חיי הייתי בדחן ובשענת הבדחנות שלי, הייתי מקל ראש עם הנשים בדברי ליצנות וכו', וזהו העונש שלי. אבל אמרו לי, שאל הבדחן, "כל היושבים כאן, כולל הזקן ושואו הפנים, הם שדים, ואילו אתם בני אדם מן היישוב – מי אתם?". נענו החסידים ואמרו לר' משה שהם שני סוחרים מחסידי החוזה מלובלין שנקלעו לכאן בדרך. מששמע ר' משה שהם חסידי החוזה, התחנן בפניהם שכשיצאו מן המקום הזה ילכו חזרה לרבים ויבקשו ממנו שיעורר רחמים על נשמתו, שיסיים כבר את תיקונו.

כך היה – החסידים יצאו מהבית ומיד מצאו את עצמם על דרך המלך. במקום להמשיך לעסקיהם, שמו פעמיהם בחזרה ללובלין, לרבי. כשהגיעו סיפרו מיד לרבי אודות כל הקורות אותם והתיקון שבקש ר' משה לנשמתו. הרבי עשה מה שעשה לתיקון נשמת הבדחן ולחסידי פנה ואמר, "דעו לכם שכל מה ששלחתי אתכם למקום הזה היה בשביל סיבה אחת, שתדעו ש'אית דין ואית דיין' בעולם.

זהו לא סיפור חסידי סטנדרטי, אלא סיפור מלא גבורה. אכן, אחד מתפקידיו של רבי הוא להחדיר בלבבות בני ישראל שהעולם אינו הפקר, וכנגד האמירה ש"לית דין ויש דיין" ממחיש הרבי שיש ויש. פגם הבדחן היה בשמירת העיניים ושמירת הברית – שני

מענות ותשובות

שאלה:

אנחנו בני נח וב"ה נולד לנו בן. האם ואיך נכון לחגוג את הולדת בננו? האם עלינו לעשות לילד ברית מילה?

מענה:

אצל יהודי מטרת ברית המילה היא לעורר בו את כח מסירות הנפש על ענייני תורה ומצוות. אין עניין לגוי, גם אם הוא בן נח, למול את בנו, אלא אם כן זהו חלק מתהליך גיור מלא.

אפשר וראוי לחגוג את הולדת בנכם במסגרת בני משפחה וחברים, כשהחלק המרכזי בטקס יהיה הרצאה בפני האורחים על חשיבות ומעלת שבע מצוות בני נוח והקשר שלהם לקב"ה. המטרה שכל אחד מהאורחים יצא מהאירוע כשבתודעתו חיזוק הקשר עם בורא עולם ומתוך כך, הנכונות לעזור ולסייע לזולת, הברואים של הקב"ה.

שאלה:

יש לי תפילין עם פרשיות מהודרות מאד שירשתי מסב-סבתי, שהיה תלמיד חכם גדול שנהנה מיגיע כפיו (התאלמן בגיל צעיר ובמקביל ללימוד וכתובת דברי תורה עסק בתפירה). כשהציעו לו – בגיל 40 – להתמנות לרב העיר הוא סרב, וכאשר לחצו אמר שיתנו לו שלשה ימים עד שישבי, ונפטר ביום השלישי. הפרשיות נכתבו על ידי סופר צדיק שרבים מגדולי ישראל בתקופתו הקפידו להזמין אצלו תפילין (הן גם שוות הון-עתק). עברתי למנהגי חב"ד ואני מתלבט האם להמשיך להניח את התפילין הללו, מה דעת הרב?

מענה:

אם הפרשיות הן בכתב האריז"ל ועדיין מהודרות לכל הדעות אפשר להשאר אתן. זו אכן זכות גדולה (והתקשרות לשרשי המשפחה).

שאלת המשך:

הפרשיות מאד מהודרות, אך בכתב בית יוסף (אשכנז) ולא כתב האריז"ל.

מענה:

כדאי שתזמין לעצמך פרשיות מהודרות בכתב אדמו"ר הזקן. את התפילין עם הפרשיות של הסבא רבא אפשר לשמור ולזכות אתן את הרבים במבצע תפילין שאתה תקיים בעצמך. לא הרבה אנשים – מאלה שאתה מגיע אליהם בפגישות העסקיות שלך – יסרבו להניח תפילין עם כזה סיפור.

שאלה:

בעלי נמצא בקושי נפשי מזה תקופה – אינו מתפקד בבית ואינו מפרנס. הוא אמנם נמצא בטיפול, אך בינתיים אינו רואה שינוי והמצב בבית קשה. מתי ישתפר המצב? מה אפשר לעשות? אני על סף יאוש.

מענה:

העיקר – "חשוב טוב יהיה טוב"! המצב (גם מצב הנפש של בעלך וגם מצב הפרנסה) בודאי ישתפר. אי אפשר לומר בדיוק מתי, צריך לראות התקדמות, קודם כל במצב הנפשי של בעלך. השיחות עם המטפל של תורת הנפש אמורות לעזור. אם היתה אפשרות הייתי ממליץ

בקרבנו" – "דאגה בלב איש" בגימטריא משיח, הדאגה 'למה משיח עדיין לא בא?!'.
הבכיה במסותרים נבחנת ומתאמתת על ידי החדוה בבתי בראי דווקא, "עז וחדוה במקומו", היינו השמחה של המשך השליחות שלך בעולם הזה להביא לימות המשיח – אותיות ישמח כנודע (לשם כך את צריכה להיות שמחה באמת, "עבדו את ה' בשמחה").
חדש טוב של נחמה וישועה.

שתבואו ל... לתקופה, להתאושש ולהתאווור. ככל מקרה, זכרי ש"אין שום יאוש בעולם כלל". עליך לעשות מאמץ, גם כשהדבר קשה לך, לעודד את בעלך במלים אוהבות שיקום ויצא לעבודה. גם להבטיח לו שיהיה טוב, ולשבח אותו על כל שיפור קטן. כך לאט לאט הוא יתחזק, בעזרת השי"ת.
תבשרי בשורות טובות. ד"ש חם ממני לבעלך. חדש טוב ומבורך.

שאלה:

בנה של אחותי בן ה-7 רואה את עצמו כילדה. אחותי אינה שומרת תורה ומצוות ובמקצועה היא פסיכולוגית קלינית. היא מאמינה כי דרך ה"טיפול" היחידה למצבו היא לקבל את המצב כמות שהוא ולהתייחס אליו כילדה. למרות שאנחנו בקשר טוב ואוהב עם משפחתה וביתנו תמיד פתוח בפניהם, קשה לנו מאוד לקבל את המציאות הזו ולהתייחס לאחינו כבת, זה נראה שגוי והרסני בעינינו. מאידך, קשה לי מאוד להביא את אחותי לידי הקשבה בנושא וחסרות לי המילים הנכונות כדי לפקוח את עיניה. אודה לעצת הרב.

מענה:

את יכולה לומר לאחותך שהבלבול של הבן שלה, מגיע מתוך שלב של הדחקה בו הוא נמצא. באופן בלתי-מודע הוא מדחיק את הזהות הגברית שלו כמנגנון הגנה מפני הכישלון שלו להבחין בין מציאות לדמיון. לתוספת עיון בנושא החשוב הזה, מומלץ לעיין בשיעור אנגלית האחרון שלנו שעוסק בנושא מנגנוני ההגנה של הנפש.^א

א שני חלקי השיעור נדפסו בחוברת זו בתחילת חלק השיעורים. שיעור ראשון בנושא הופיע בגליון הקודם תחת הכותרת 'בראת רשעים'.

תנחומים לפטירת תינוקת:

תנחמו מן השמים. היתה נשמה יקרה שירדה לעוה"ז להשלים, בזמן קצר, תיקון של גלגול קודם (כידוע בסיפורי הבעל שם טוב) ואתם זכיתם לסייע בתיקון, וכעת היא בגן עדן שכולו אור וטוב וגם מעוררת על כל המשפחה ועל כל עם ישראל רחמים רבים.

שאלת המשך:

אני מרגישה צורך לזכור את התינוקת שנפטרה, ומפחדת שבחזרה לשגרה אחרי הפטירה אשכח – לכן איני מצליחה ובעצם איני רוצה לחזור לשגרה. אודה להכוונת הרב.

מענה:

יהודי הינו נושא הפכים – "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא". אמנם, הבכיה נמצאת במקום עמוק יותר בנפש מאשר החדוה – בכיה בגימטריא יחידה ו-חדוה בגימטריא חיה – והבכי של ה' הוא דווקא "במסותרים", ב"בתי גוואי" (בעוד ב"בתי בראי" "עז וחדוה במקומו"). כך, הבכי על פטירת התינוקת ע"ה צריך להיות בבתי גוואי לגמרי ("מסותרים" שבתוכך עצמך, באותו מקום נסתר, לא לגמרי במודע, שעליו נאמר ש"אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג

האקדמיה התורנית

שילוב האובייקטיביות והסובייקטיביות במדעים ולידת הטכנולוגיה

במדור האקדמיה התורנית אנו עוסקים באחד הפרצופים-מודלים הבסיסיים הקושרים את התורה והמדע יחד. בפרצוף זה, הנקרא פרצוף האקדמיה התורנית (והמופיע לקמן), באים כל תחומי הידע האנושי והאלוקי תחת קורת גג אחת ומסודרים לפי מערכת הספירות. בכל פעם נתבונן בענין מסוים היוצא מתוך ההקבלה של פרצוף האקדמיה התורנית ונראה כיצד בכח העיון בכלים של פנימיות התורה ניתן להבין טוב יותר את עולמנו ואת הקשר שבין התורה ובין שאר תחומי הידע האנושי

האובייקטיביות והסובייקטיביות בתחומי הידע

פרשת מטות) הן נקבית וזכרית בהתאמה, וממילא האמנות הנה סובייקטיביות ואילו התורה שייכת לתחום האובייקטיבי. כאשר נצייר מחדש את הפרצוף כאשר אנו מבחינים בין תחום אובייקטיבי לתחום סובייקטיבי << בעיני המדענים העוסקים במדעים המדויקים נתפסים המחקר האיכותי והסובייקטיביות כנחותים. אולם, לפי ההגדרה של רש"י לפיה "נפש החיה" של האדם כוללת את הדעה ואת הדבור (לבראשית ב, ז; וראו בהרחבה במדור זה לשבת פרשת פינחס) והזיהוי של הדעה עם התכונה הזכרית ברוח האדם ואת הדבור והביטוי העצמי עם התכונה הנקבית שבה, מצטיירת תמונה אחרת. לפי פרצוף האקדמיה התורנית המתאים לגישת פנימיות התורה, האיכות והסובייקטיביות הנקביות צריכות להתפתח בנפרד עד שהן בשלות להתחבר עם הכמות והאובייקטיביות הזכריות של המדעים המדויקים ובמיוחד של המתמטיקה. כשהשילוב מתרחש אנו אומרים שהאובייקטיביות הפרתה את הסובייקטיביות בפועל, כיום רוב תחומי הידע האקדמי מנסים לאמץ גישה מתמטית על מנת להוסיף לעצמם ממד של אובייקטיביות. בפסיכולוגיה, בסוציולוגיה, ברפואה, בחינוך בכלכלה, בתקשורת ובמדעי המדינה התחום המתמטי בו עשה השימוש הרב ביותר הוא הסטטיסטיקה.

מקדמא דנא מקובלת ההבחנה בין מדע מדויק למדע שאינו מדויק". הבחנה זו מגדירה את המדע המדויק כאותם תחומי הידע שהם (1) אובייקטיביים (2) מבוססים על ניתוח כמותי (quantitative) ומתמטי. המדעים המדויקים באופן מסורתי מזוהים כהפיזיקה, הכימיה וחלק מן התחומים הכלולים תחת הביולוגיה (באוניברסיטאות רבות מקובל להפריד את כל תחומי הביולוגיה לפקולטה נפרדת למדעי החיים). לעומתם, המדעים שאינם מדויקים (ונקראים לפעמים מדעים רכים) הם אותם תחומי ידע אשר אינם נחקרים בעזרת המתמטיקה ומודלים ונתונים כמותיים ובמקומם באים מודלים ונתונים הנקראים איכותיים (qualitative). בשל חסרונה של המתמטיקה כשפת יסוד במדעים הלא-מדויקים מקובל שהסובייקטיביות תופסת שם את מקומה של האובייקטיביות. המדעים הרכים הם אם כן אותם תחומי ידע שבפרצוף שלנו תופסים (בעיקר) את החלק התחתון של התרשים. לאלה נוסף כמובן את האמנות ואת התורה שכפי שנרמז בפרק הקודם (בגליון

לארבע שנים) מתמטיקאים רבים זוכים בפרס הנובל בתחום הכלכלה. כפי שנראה בהמשך, לכלכלה קשר מובהק גם מבחינת הקבלתה לספירת ההוד עם המחקר הכמותי. בנוסף, הכלכלה הושפעה גם ממודלים ביולוגיים, כאשר אחד מפורצי הדרך בהשאלה זו היה המתמטיקאי הנודע ג'ון נאש שהיה בין הראשונים לפתח מודלים כלכליים העושים שימוש במודלים של תחרות בין בעלי חיים.

כפי שנראה כעת, רוב הזיווגים הללו של מודל כמותי מהמדעים המדויקים עם תחום מהמדעים הסובייקטיביים מולידים למעשה את מה שאנו מכנים טכנולוגיה.

הצלחת הטכנולוגיה

אחת ההצלחות הגדולות ביותר של העת החדשה היא הטכנולוגיה. מתקופת הקיטור של ראשית המהפכה התעשייתית ועד לתקופת הסייבר בה אנו נמצאים כיום, הטכנולוגיה שינתה את החיים לבלי הכר. אפשר לומר בבטחה שההבדל בין החיים כיום לאיך שהיו לפני 200 שנה גדול הרבה יותר מההבדל בין החיים לפני 200 שנה ובין החיים כפי שהתנהלו לפני 2000 שנה. בניסוח אחר: הבעל שם טוב הכיר את תנאי החיים של התנאים יותר טוב ממה שאנו

מכירים את תנאי החיים של הבעל שם טוב. מצד שני כמעט ואין אדם מודרני שאינו מרגיש כיצד הטכנולוגיה גם "השתלטה" לנו על החיים. ישנה הבנה בסיסית שהטכנולוגיה אמורה לשרת את הצרכים של האדם ולא להשתלט עליו. אולם יותר ויותר נראה שהטכנולוגיה, במיוחד זו הקשורה עם תקשורת, אינטרנט, סמרטפונים וכו' מפריעה לחיים ומהווה אתגר לא פשוט.

אם נתבונן באטימולוגיה של המלה טכנולוגיה נגלה שהיא מלה יוונית המורכבת

אובייקטיבי
כמותי

מתמטיקה	מדעים מדויקים
חכמה	בינה

סובייקטיבי
איכותי

פסיכולוגיה	
דעת	
מדעי החברה	משפטים
חסד	גבורה
רפואה	
תפארת	
חינוך	כלכלה
נצח	הוד
תקשורת	
יסוד	
מדעי המדינה	
מלכות	

אולם, ככל שעוברות השנים, המגמה הזו מתחזקת ותחומים נוספים של מתמטיקה מוצאים עצמם מיושמים במחקר של מדעי הרוח השונים. יותר מכך, נעשה כעת שימוש גם במודלים מתחום המדעים המדויקים. אולם כנראה שהתחום במדעים הלא-מדויקים עליו המתמטיקה השפיעה הכי הרבה הוא הכלכלה. הכלכלה עברה תמורה אדירה במאה השנים האחרונות והפכה בעצם לתחום של מתמטיקה יישומית. בעוד שאין פרס נובל במתמטיקה (המקביל הוא פרס פילדס הניתן רק אחת

הסובייקטיביות של אזרחים בעזרת מודלים ניתוח אנליטי כמותי.

תתאה גבר

באנגלית מקובלת האימרה: "הצורך הוא אם ההמצאה" (Necessity is the mother of invention). אימרה זו היא בגדר "מאי דאמרי אינשי" של זמננו¹ והיא מבטאת עקרון חשוב הידוע כנראה אינטואיטיבית לאנשים והוא שהצורך הוא נקבי ("אם") והוא המדרבן את ההמצאה הנחשב לזכרי. כלל זה בו הצורך המתעורר מלמטה מעורר את שפע היורד מלמעלה נקרא בזוהר, "באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא" – "התעוררות התחתון גורמת להתעוררות העליון".

ההתעוררות האידיאלית מלמטה היא התעוררות הצורך של האדם לבטא את עצמו, וזו מצידה מכריחה את המוחין לרדת ולהפרות את החוויה האנושית.

טכנולוגיה מאוזנת

אולם, לפעמים החוויה הסובייקטיבית אינה של צורך אמיתי אלא של צורך מדומה. נדמה שכיום התפתחה תופעה שבה הטכנולוגיה אינה עונה על צורך אלא מעוררת צורך. מדובר באדם המודרני שהפך להיות "צרכן". הצרכנות מקדשת את הרגשת הצורך כשהוא עומד לבדו ומשכנעת את האדם שעליו להענות לצרכים המדומים שהסביבה גורמת לו להרגיש ולמצוא את סיפוקו בקניינם. על זה דרשו בחסידות את הפסוק "לא יחפוץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו". התגלות וביטוי הלב האמיתיים מטרם לעורר את האובייקטיביות לרדת מלמעלה על מנת להפרות את הדרישה האמיתית לביטוי עצמי.

משתי מלים: טְכָנָה (τέχνη) ולוגיה (λογία). טכנה פירושו "כלי" או "אמנות" ואילו "לוגיה" פירושה "חכמה". כפי שהסברנו במאמר הקודם בסדרה זו על האקדמיה התורנית, הטכנולוגיה היא פרי החיבור בין הצורך הסובייקטיבי של האדם בביטוי עצמי (המיוצג על ידי כח הדבור שבאדם) עם רצונו של האדם לדעת. הראשון מהווה את המוטיבציה מאחורי התחומים האקדמיים ההומאניים ואילו האחרון מוביל את פיתוח תחומי הידע האובייקטיביים של המתמטיקה והמדע המדויק. כשהשניים מתבגרים דיים, החיבור ביניהם מוליד את הטכנולוגיה, שהיא כאמור, גם מבחינה לשונית, שילוב של "כלי" או "אמנות" המתארים את תרומת הצורך הסובייקטיבי של האדם בביטוי עצמי (ובאמצעים או כלים כדי לשפר את יכולות הביטוי שלו) לחכמה האובייקטיבית שהתפתחה מתוך הרצון של האדם לדעת את עולמו.

כיוון שהטכנולוגיה מבוססת על הידע האובייקטיבי שהצטבר מתוך המתמטיקה ומתוך המדעים המדויקים, הצלחתה של הטכנולוגיה מעידה לנו כאלף עדים על כך שהמדע שלנו אכן נכון. הצלחתה של הטכנולוגיה העלתה את קרנו של המדע המודרני אל על וגרמה לאנושות להפוך את המדענים למעין "כהנים" היודעים דעת עליון. לולא הצלחתה של הטכנולוגיה לייצר כלים חדשים, אפשר לומר שקרנו של המדע המדויק לא היה גבוה כל כך. כמו כן, הטכנולוגיות שיצאו מהשילוב בין מתמטיקה ובין מדעי החברה, תקשורת ומדעי המדינה, שילוב שבא לידי ביטוי בהשפעה הרבה שהיתה לחברה כמו קיימברידג' אנאליטיקה על מערכות בחירות בארה"ב ועל הברקזיט באנגליה, גם הן פעלו לשכנע אותנו שהסובייקטיביות גם היא מובנת נכון, ושניתן להשפיע על הדעות

ב והיא מספיק מוכרת שיש לה ערך בויקיפדיה; אפשר לעיין שם כדי לראות את מקורותיה המשוערים והידועים.

רמז בפרשה

מתמטיקה בפרשת השבוע

הו' א-להי אבותכם יסוף עליכם ככם אלוף פעמים ויברך אתכם
כאשר דבר לכם [דברים א, יא]

התורה, ברכת כהנים.
5 התבות הו' א-להי עליכם אלוף דבר עולות
559 וכן 2 התבות - אבותכם לכם עולות 559.
ערך כל 7 התבות (בסוד המלה זהב, המחלקת
את ה-ז ל-ה ו-ב) שווה 2 פעמים 559 או 1118,
ערך עיקר האמונה באחדות ה': שמע ישאל
הו' אלהינו הו' אחד. שאר התבות שוות 1690
או הו' פעמים א-דני, שהוא גם 10 פעמים 13^2 .
התבה יסוף היא התבה ה-יוסף (156)
מתחלת החומש. גם בלידת יוסף אמרה רחל
"יסוף הו' לי בן אחר" (בראשית ל, כד).

דילוג אלוף

התבה האמצעית בפסוק היא אלוף והיא
גם מופיעה בדילוג של ט-ט אותיות:

אבותכם יסוף עליכם ככם אלוף פעמים
האותיות שבין האותיות שבדילוג עולות
949 או 13 פעמים 73 שהוא גם ערך אהבת
ישאל ועוד.

שתי תבות מכל צד שלה הן עליכם ככם
(אלוף) פעמים ויברך וערכן עולה 728 או 4
פעמים יעקב (ממוצע כל תבה) או יום פעמים
אחד, וכן יעקב ברצוא ושוב, והתבה האחרונה
ויברך שווה רחל. כשנוסיף עוד תבה מכל צד
יעלה הכל תורה (רצוא ושוב), 13 פעמים 47.

3 תבות מתחלת ומסוף הפסוק הו' א-להי
אבותכם כאשר דבר לכם שווים 1358 או ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד. כשנוסיף את אלוף
שבאמצע נגיע ל-1469 שהוא 13 פעמים 113,
وهוא סכום 13 מספרי ההשראה הראשונים.

יש בפסוק 13 (אחד-אהבה) מלים ו-52
(הו' הו', שלפני יג מדות הרחמים) אותיות,
והיינו היחס השלם של 1:4 (היחס של מלים
לאותיות בשם הו' בעצמו).
הפסוק פותח ב"הו'", רמז לערך הפסוק
כולו שכן ערכו, 2808, הוא כפולה של הו':
חק פעמים הו' וכן אהבה פעמים יראה. אלוף
פעמים (ביטוי חד-פעמי בתנ"ך כולו) שווה
351 שהוא משולש הו' (סכום המספרים מ-1
עד הו'). שאר הפסוק עולה 2457 או 91 (אמן
פעמים זך וכן, 7 פעמים אלוף פעמים! נמצא
שכל הפסוק שווה א-ז פעמים אלוף פעמים,
והוא עולה 4 פעמים שבת או שבת פנים ואחור,
והוא עולה הו' אלהי (עב) פעמים הו' אחד.

דלוגי תבות בפסוק

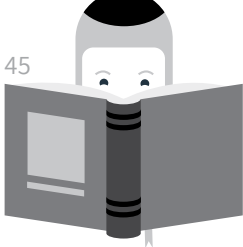
דלוג התבות הראשון הוא:

הו' א-להי אבותכם יסוף עליכם ככם אלוף
פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם
וערכו 1625 שווה $125 (5^3)$ פעמים 13 והוא
מספר ההשראה של 29 (דהיינו $29^2 \pm 28^2$).
דלוג התבות השני הוא:

הו' א-להי אבותכם יסוף עליכם ככם אלוף
פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם
וערכו עולה 1183 או 13^2 ברבוע פעמים 7.

תופעות בפסוק

והנה, כל הפסוק למעט התבה האחרונה
(לכם) שווה 2718 אחד המספרים החשובים
בתורה וערכה של הפנינה המתמטית של

בית הקבירה המדור לילדים

אפלו פעם אחת. פלא! פעם היא מכנה "שלים" ופעם "אָרֶץ המוֹרִיָּה" אבל זה רק בְּרָמְזוּ. יותר מְפֹה, גם כְּאֶשֶׁר ה' מְצַוֶּה אותנו בְּמִפְרָשׁ לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמְּקַדָּשׁ או לְהִקְרִיב בּו אֶת הַקְּרִבָּנוֹת לֹא מְזַכֵּר הֵיכָן אָמִיד לְהִיּוֹת אוֹתוֹ מְקוֹם. הַמִּידֵעַ הַיְחִיד שְׁאֵנו מְקַבְּלִים הוּא, שֶׁהַדָּבָר יִקְרָה "בְּמִקּוֹם אֶשֶׁר יִבְחַר ה'". כְּלוּמַר, לֹא רַק שְׁאֵתֶם לֹא יוֹדְעִים, אֲלֵא כְּבִיכּוֹל גַּם ה' עֲצָמוֹ עוֹד לֹא הִחְלִיט.

עוֹבְרִים שָׁנִים. עִם יִשְׂרָאֵל נֶעַ וְנָד בְּמִדְבָּר אֲרָבַעִים שָׁנָה עִם מִשְׁכַּן מִתְקַפֵּל. גַּם כְּאֶשֶׁר נִכְנְסִים לְאָרֶץ מְמִשֶׁה הַמִּשְׁכַּן לְנוֹעַ בֵּין מְקוֹמוֹת שׁוֹנִים: בְּגִלְגָל, בְּשִׁילָה, נֹב וְגִבְעוֹן. רַק אַחֲרֵי 480 שָׁנָה מִיִּצְיַאת מִצְרַיִם זֶה קוֹרָה. דָּוִד הַמֶּלֶךְ מְקַבֵּל אֶשֶׁר מִשְׁמִים לְמִקּוֹם הַנִּבְחָר לְבֵית הַמְּקַדָּשׁ בְּהַר הַבַּיִת, וְשִׁלְמֹה בְּנוֹ מְרָשֶׁה לְבַצֵּעַ אֶת מְלַאכְתּוֹ הַבְּנוֹן.

קבירה או העדפה?

הַלְכָתִי בְּחִפְשׁ הַקּוֹדֵם עִם אִמָּא לְבַחַר אֶת הַפָּרֶס שֶׁהִבְטִיחוּ לִי. זֶה הִיָּה בְּסוֹפוֹ שֶׁל מְבַצֵּעַ אָרְזָה עַל שְׁקִידָה בְּלִמּוּדִים. אֲבָא וְאִמָּא הִבְטִיחוּ לִי פָּרֶס 'שְׁוֵה' אִם יִרְאוּ אֲצִלִי רְצִינּוֹת, וְאֶכֶן הַשְּׁקִיעֵתִי, "יִגְעֵתִי וּמְצַאֲתִי". נִכְנְסוּ לְחֲנוּת הָאוֹפְנִים וּמִדְדָנוּ אֶפְנֵי הַלּוֹכִים מִתְּאִימוֹת מְדָגִם

"אֶתָּה בּוֹחֵר אֲרִזָּה, תְּפִיחֵי אֲדָמָה או פִּירָה?"
"הָאִמָּת, אִף אֲחָד! וְאֲנִי גַם בְּכָלֵל לֹא רָעִב"
"טוב-טוב טוב, הַבְּנֵתִי. אֶתָּה מִתְּפַנֵּן שְׁאֶתָּה לֹא בּוֹחֵר. אִם כְּבָר אֲזוּ מַעֲדִיף..."

"מִשְׁנִכְנֵס אָב מִמַּעֲטִין בְּשִׁמְחָה",
וְכִבֵּר הַסְּבִירוֹ צְדִיקִים כִּי אֶת הַגְּלוּת
הַקְּשָׁה אָנוּ מִמַּעֲטִין עַל יְדֵי תוֹסֶפֶת
בְּשִׁמְחָה. מָה הַכִּי יָכֹל לְשַׁמַּח אוֹתָנוּ
בְּיָמִים אֵלֶּיךָ?

אוֹמֵר רַבִּי לְוִי יִצְחָק מִבְּרִדִּיטְשׁוֹב:
שִׁבְתָּ חֲזוֹן נִקְרָאת כֶּה מִשׁוּם שֶׁלְכָל יְהוּדִי
מִרְאִים בָּהּ (בְּחֻזְיוֹן) אֶת בֵּית הַמְּקַדָּשׁ
הַעֲתִיד לְהִבְנוֹת. כְּמוֹ יָלַד קֶטֶן שֶׁהִבְטִיחוּ
לוֹ חֲלִיפָה חֲדָשָׁה בְּתַנְאֵי שְׁיִצְלִיחַ
לְהַתְנַהֵג יָפֵה. אֲבָא קוֹרָא לוֹ, פּוֹתַח אֶת
הָאָרוֹן וּמְרָאֶה לוֹ לָרְגַע קָצֵר אֶת הַחֲלִיפָה,
שְׁיִתְחִיל לְקַבֵּל חֶשֶׁק. זֶה הַהֲצָצָה שֶׁל
שִׁבְתָּ חֲזוֹן, וְאֲנִי חוֹשֵׁב שְׁאֵין דָּבָר שְׁיִוִּיתֵר
יִשְׁמַח אוֹתָנוּ וְיִמַּעַט אֶת הַגְּלוּת מֵאֶשֶׁר
שְׁנַדְבֵּר עַל... בֵּית הַמְּקַדָּשׁ!

המקום אשר יבחר

בֵּית הַמְּקַדָּשׁ, בֵּיתוֹ שֶׁל ה' יִתְבָּרַךְ,
עוֹמֵד בְּמִקּוֹם הַחֲשׁוֹב וְהַקְּדוֹשׁ בְּיִוִּיתֵר
בְּעוֹלָם - בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל כְּאֶשֶׁר אָנִי
פּוֹתַח אֶת הַחֶמֶשׁ וּמְחַפֵּשׁ בּוֹ אֶת יְרוּשָׁלַיִם
אֲנִי לֹא מוֹצֵא אוֹתָהּ מְזַכֵּרֶת בְּשִׁמְחָה

התורה, וזה אומר ש' לא רק מעדיף אותנו מהאחרים. הוא ממש רוצה וחסף בנו וזוהי כבר בחירה אמיתית, בחירה חפשית. את ה' אף אחד לא מכריח ולא נותן לו לבחור בין אפשרויות. זה הוא שהמציא וזוהי הבחירה שלו!

את הכח הזה מעניק ה' לנו, עם ישראל. לבהמה אין ממש בחירה. כאשר היא רעבה היא תעדיף לצאת לרעות בחוץ וללחץ עשבים וכאשר ירד גשם היא תעדיף להפנס למקום מסתור. יש לה העדפה חפשית, לא בחירה. לאדם יש מרחב יותר גדול להחליט, אבל גם הוא עלול למצא את עצמו נע בין העדפה להעדפה. הרי בסוף הכל לא הוא החליט להגיע לעולם... מהרגע בו הוא נולד הוא מנסה להעדיף את הדרך הנוחה ביותר עבורו. זה עוד לא נקרא באמת לבחור.

אבל ליהודי - ורק לו - יש בחירה חפשית באמת! יש לו נפש אלקית, "חלק אלו-ה' ממעל ממש". כל מה ש' רוצה ומענין בו הופך להיות רצונו שלו, לגמרי, ושום דבר לא יכל באמת למנע אותו מלבחור בו.

"אשר בחר בנו" פרושו ש' הטביע את כח הבחירה החפשית שיש רק לו - בנו! ליהודי יש כח ללכת ולפעל בשליחותו של ה' יתברך בעולם גם כאשר נראה שאין ברירה וצריך להפגע. אם ה' רוצה בכך אפעל כנגד הטבע, במסירות נפש.

איכותי. נשאר לבחור רק את הצבע. ורד/אדם/סגל לא בא בחשבון. שחר בסדר, אפר גם, בסוף הלכנו על הפחלות. "אבא, פחל בהיר יותר אין להם?" שאלתי בתקוה. "חפשתי, אבל אין. אתה מעדיף צבע אחר?"

טוב, כמו שהבנתם, העדפתי פמוכן את הפחלות. העדפתי, אבל קשה לי לומר שזה מה שבחרתי, כי לבחור זה משהו שממש רציתי מהתחלה. פחלות הן מה שהיה בחנות ולא הייתה לי ברירה, ולכן העדפתי את האפשרות שיותר קרובה ללבי, אבל אני חוזר ומדגיש: זה לא בדיק מה שעליו חלמתי.

באו נדיק את ההגדרות. כאשר עומדות בפני שתי אפשרויות (או יותר) ואני צריך להחליט בין השתיים - זו בעצם העדפה. אמנם אף אחד לא מכריח אותי, ואני מחליט בעצמי את מה לקחת, אבל משהו אחר יצר עבורי את שתי האפשרויות ולא השאיר לי ברירה ברירה - או זה או זה. לעמת זאת, אפנים מזהב עם כנפים שכולות לטוס באויר - זו לא אפשרות שקימת, אבל אם הייתי יכל שיהיו לי כאלו אפנים - זו כבר הייתה ממש בחירה, כי את זה אני ממש רוצה!

אשר בחר בנו

ה' יתברך בחר בנו, "מפל העמים". כך אנו מברכים בכל בקר לפני למוד

יְבַחֵר לָנוּ אֶת נִחְמָתוֹ

”לְשִׁכְנוּ תִדְרְשׁוּ וּבֹאֲתָ שָׁמָּה”.

דָּוִד הַמֶּלֶךְ מְסַפֵּר עַל עֲצֻמוֹ שְׂאִינוּ
מִצְלִיחַ לְהִרְדֵּם בְּלִילוֹת. ”אִם אֶעֱלֶה עַל
עָרֶשׁ יְצוּעִי. אִם אֶתֵּן שְׁנֵת לְעֵינַי לְעַפְעָפִי
תִּגְוִמָּה. עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לָהּ”.

תִּתְכַּן? אֲנִי בְּמִטָּה חֲמָה בְּתוֹךְ אֲרָמוֹן מִפְּאֵר וְלֹא
עוֹד אֵין בֵּית? הֲרִי כָּל הָעוֹלָם נִבְרָא רַק
כְּדֵי שֶׁה' יִשְׁכֵּן בְּתוֹכְנוּ. וְכֹךָ דָּוִד הַמֶּלֶךְ
דוֹרֵשׁ עַד שְׂמוֹצָא אֶת הַמְּקוֹם הַנִּבְחָר.

שְׁנֵזֶכֶה לְדַרְשׁ אֶת ה' בְּלֵב שְׁלֵם, לְבַחֵר
בוֹ לְהַבְחֵר עַל יְדוֹ בְּמְקוֹם הַנִּבְחָר.

שְׁבֵת חֲזוֹן שְׁלוֹם וּמְבֹרָה!

רָצִי

נִחְזָר לִירוּשָׁלַיִם. מֵהִי הַסִּפָּה שֶׁה'
מַעֲלִים וּמְסַתִּיר מִיְדֵעֵתְנוּ אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁל
הַמְּקֻדָּשׁ? מִדוּעַ הוּא נִשְׁאָר בְּתוֹר חֵידָה
שְׂאֵת פְּתוּרָנָה נִדַּע רַק בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים –
”בְּמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר”?

הַתְּשׁוּבָה פְּנִינָה נְעוּצָה בְּשִׁמוֹ שֶׁל
הַמְּקֻדָּשׁ – ”בֵּית הַבְּחִירָה”. ה' בְּבְחִירָה
חֲפְשִׁית בּוֹחֵר בְּנוֹ, אֲנַחְנוּ בְּבְחִירָה חֲפְשִׁית
בוֹחֵרִים בוֹ, וְהַמְּקוֹם בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי בוֹ
מִתְגַּלֶּה הַבְּחִירָה הַכְּפוּלָה הַזֹּאת הוּא בֵּית
הַמְּקֻדָּשׁ. ה' רוֹצֵה שְׁנִתְיַגַּע וְנִתְגַּעְגַּע,
נַחֲפֵשׁ וְנִבְקֵשׁ אוֹתוֹ. בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה

שְׂאֵת הַשְּׂבוּעָה:

מִדוּעַ נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל בֵּית הַמְּקֻדָּשׁ 'בֵּית הַבְּחִירָה'?

בֵּין הַפּוֹתְרִים נִכּוֹנָה יְגִרַל מִשְׁחַק קַפְסָה.

תְּשׁוּבוֹת יֵשׁ לְשִׁלּוֹחַ לְדַ"ל maosime@gmail.com אוֹ בְּטֵלְפוֹן 079-9211452

עַד יוֹם ב' הַקָּרוֹב. זוֹכֵי הַשְּׂבוּעָה: יְלָדֵי מִשְׁפַּחַת כֹּהֵן אֲשֶׁקְלוּן

צעצועי רוזנפלד

יפו 34 ירושלים | טלפקס 02-6240854

הפרסיים בחסות:

אבלות החורבן

מגיעה לשיאה בתשעה באב. אצל חסידים הדגישו ש"הלכה כדברי המיקל באבל", מתוך ראיית הפן הפנימי של ימים אלה – ימים של "ירידה צורך עליה", שבסופו של דבר יתבררו כימי נחמה וישועה. זו הסבה שרבים מפסקי החורבן גם נתפרשו, כדרך החסידות, בפירושים של "אתהפכא" החושפים את הפן הפנימי שלהם – בעבודת ה' ובבשורת ישועה.

אכן, כפי שמבואר בשיעור המרכזי בגליון זה, דווקא הרגשת נוכחות ה' והשגחתו מאפשרת להתמודד פנים בפנים וללא הדחקה עם הרע והקושי שבמציאות. לקיחת האחריות – "מפני חטאינו גלינו מארצנו" – היא התיקון למנגנוני ההגנה של הנפש החלשה והחולה. הפסיכולוגיה המודרנית מונה סוגים רבים של מנגנוני ההגנה, שתוכם אחד – הכחשת המציאות כדי לברוח מנטל האשמה. העבודה של הודאה על האמת ווידוי על הרע – מתוך הרגשת נוכחות ה' – בונה מחדש את מנגנוני ההתמודדות האמתית בתוך הנפש, ומוצאת לנו דרכים לתקן את הרע בכל העולמות ולהביא לימות המשיח.

מעוניין להצטרף לצוות המפיצים של **ואביטה?**

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח מייל לכתובת: **itiel@pnimi.org.il**

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון במספר **079-9211452**

לפניות בנושא העלון: **052-4295164**

pnimi.org.il